

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту

Завідувач кафедра права, національної безпеки та

європейської інтеграції

д.ю.н., професор Величко Лариса Юріївна

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

281 Публічне управління та адміністрування

28 Публічне управління та адміністрування

Виконавець:

здобувач 2 курсу, групи ППГД-23-2 _____ В. О. Атанесян

Науковий керівник

к.держ.упр., доц. _____ Н. В. Мирна

Харків – 2024

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	8
1.1 Сутність поняття та особливості здійснення екологічної політики держави на сучасному етапі	8
1.2 Європейський досвід реалізації екологічної політики на наднаціональному та національному рівнях	16
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	30
2.1 Організаційно-правове забезпечення екологічної політики України	30
2.2 Аналіз стану співробітництва України з країнами ЄС в екологічній сфері	38
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ_	48
3.1 Удосконалення організаційно-правового забезпечення екологічної політики України в умовах гібридних загроз	48
3.2. Особливості формування екологічної політики України в умовах європейської інтеграції	55
ВИСНОВКИ	65
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	69

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку

ЄЕС – Європейське економічне співтовариство

ЄС – Європейський Союз Європейський Союз

ЄСТВ – Європейська система торгівлі викидами

НВВ – Національно визначений внесок

НПД – Національний план дій

НУО – неурядові організації

ОВНС – оцінка впливу на навколишнє середовище

ПГ – парникові гази

ПДВ – податку на додану вартість

УА – Угода про асоціацію між Україною та ЄС

CITES – Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори,
що перебувають під загрозою зникнення

EMAS – система екологічного менеджменту та екологічного аудиту

Співтовариства

ETS – система торгівлі викидами

EU4Recovery – Проєкт Розширення можливостей громад в Україні

PERA – Програма екологічних пріоритетів для вступу

PRTR – Європейський реєстр викидів та перенесення забруднюючих
речовин

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Формування реалізація екологічної політики в умовах гібридних загроз є надзвичайно актуальним завданням для сучасної держави, оскільки поєднує два ключових напрями: екологічну безпеку та реагування на сучасні гібридні загрози, що набувають нових форм у міжнародних відносинах.

Екологічна ситуація в Україні вже багато років перебуває під значним впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Забруднення навколишнього середовища, зміна клімату, а також незадовільний стан багатьох об'єктів інфраструктури (таких як очисні споруди, промислові підприємства) становлять серйозну загрозу для здоров'я громадян та довкілля країни. Гібридні загрози, включаючи військові конфлікти та кіберзагрози, значно підвищують цей ризик, особливо в екологічно вразливих регіонах.

Військова агресія, особливо на сході України, поглиблює екологічну кризу: військові дії руйнують інфраструктуру, призводять до забруднення земель та водних ресурсів, порушують екосистеми. Отже в умовах сучасних загроз Україні потрібна модернізація екологічної політики, яка зможе врахувати фактор гібридної агресії.

Як свідчить проведений аналіз стану наукової розробки проблеми удосконалення екологічної політики у вітчизняній літературі, українськими вченими створено підґрунтя для її подальшого дослідження. Вагомий внесок у вивчення окремих аспектів державного управління, пов'язаного з екологічною проблематикою, охороною довкілля, зробили С. М. Алексєєв, М. В. Білоконь, В. І. Вернадський, Т. В. Гардашук, Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. О. Дьомкін, Т. В. Іванова, А. Б. Качинський, М. М. Кисельов, М. Х. Корецький, О. Я. Лазор, Н.В. Мирна, В. І. Овчинніков, І. М. Потравний, А. В. Степаненко, Ю. С. Шемшученко, О. М. Яницький та ін. У їхніх працях досліджується широке

коло еколого-економічних проблем на наднаціональному, державному і регіональному рівнях. Водночас вивчення вітчизняних джерел свідчить про те, що існує потреба вивченні, узагальненні і врахуванні нових підходів та факторів стосовно екологічної політики, які пов'язані з процесом реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та визначення напрямів удосконалення екологічної політики України в умовах гібридних загроз:

- розглянути теоретичні засади та особливості здійснення екологічної політики держави на сучасному етапі;
- визначити основні характеристики, мету, завдання та принципи спільної екологічної політики ЄС;
- охарактеризувати організаційно-правове забезпечення екологічної політики України;
- проаналізувати стан співробітництва України з країнами ЄС в екологічній сфері;
- визначити напрями вдосконалення організаційно-правового забезпечення екологічної політики України в умовах гібридних загроз;
- запропонувати шляхи формування екологічної політики та її впровадження в умовах європейської інтеграції.

Об'єкт дослідження – екологічна політика України.

Предмет дослідження – особливості формування та реалізації екологічної політики України в умовах гібридних загроз.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що сприяли глибокому аналізу теми. Діалектичний метод використовувався на всіх етапах дослідження, що дало можливість досягнути основні закономірності формування та реалізації екологічної політики України в умовах гібридних загроз. Він також допоміг розкрити сутність поняття екологічної політики. Історичний метод застосовувався для вивчення етапів становлення та розвитку екологічної

політики в Україні та країнах ЄС. Це дозволило простежити зміну підходів до екологічних питань та зрозуміти, як і чому відбувалися зміни в екологічній політиці в умовах нових викликів. Порівняльно-правовий метод використовувався для аналізу основних понять, порівняння поглядів та різних підходів науковців щодо сутності та значення правових явищ, пов'язаних з екологічною політикою. Це дало змогу оцінити, наскільки українські підходи відповідають міжнародним стандартам і вимогам. Структурно-функціональний метод сприяв аналізу функцій різних органів влади та інституцій, відповідальних за реалізацію екологічної політики. Це допомогло з'ясувати, як функціональні ролі державних інституцій можуть змінюватися під впливом гібридних загроз та в умовах інтеграційних процесів з ЄС. Застосування цих методів у комплексі дозволило отримати всебічне уявлення про особливості екологічної політики України, її сучасний стан і перспективи розвитку в умовах гібридних загроз.

Інформаційною базою дослідження є вітчизняні та зарубіжні наукові публікації, аналітичні й статистичні дані, нормативно-правові акти України, звіти органів державного управління.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи мають практичне спрямування і можуть бути враховані при формуванні основних засад та визначення змісту екологічної політики, при впровадженні дієвого комплексного механізму реалізації євроінтеграційної політики України в умовах гібридних загроз.

Запропоновані у магістерській роботі теоретичні положення, висновки і рекомендації можуть бути також використані:

- органами публічної влади всіх рівнів для обґрунтування та здійснення управлінських рішень щодо забезпечення екологічної політики;
- у навчальному процесі в ННІ «Інституту державного управління» та інших вищих навчальних закладах за програмами підготовки магістрів публічного управління та адміністрування, зокрема при розробці та викладанні

модулів, пов'язаних із питаннями щодо формування та реалізації екологічної політики, національної безпеки, європейської та євроатлантичної інтеграції.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, сформульовані в роботі, розглядалися й обговорювалися на засіданнях кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції ННІ «Інститут державного управління».

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Сутність поняття та особливості здійснення екологічної політики держави на сучасному етапі

Екологічна політика держави є комплексом заходів і стратегій, спрямованих на охорону навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. У сучасному світі, де забруднення, зміни клімату та деградація екосистем стають все більш очевидними, ефективна екологічна політика набуває критичного значення. Держави змушені адаптувати свої підходи до екологічного управління, враховуючи глобальні виклики, нові стандарти та зобов'язання, зокрема в рамках міжнародних угод і стратегій.

Однією з особливостей здійснення екологічної політики на сучасному етапі є її тісний зв'язок з глобальними процесами та стандартами. Наприклад, багато держав, зокрема Україна, інтегрують у свої національні політики принципи та цілі, встановлені міжнародними угодами, такими як Паризька угода щодо змін клімату, або дотримуються Цілей сталого розвитку ООН. Таким чином, екологічна політика держави часто формується не лише на основі внутрішніх потреб, але й під впливом зовнішніх факторів, зокрема міжнародних зобов'язань.

Існують різні підходи до визначення сутності та змісту державного впливу, спрямованого на розв'язання екологічних проблем суспільства.

У теорії та практиці публічного управління запропоновано безліч визначень категорій «політика» взагалі та «екологічна політика» зокрема, що ускладнює процес її формування. Крім того, питання актуалізується й тим, що відсутність усталеного визначення змістовної сутності екологічної політики, закріплення його в нормативних актах значно ускладнює розробку механізмів її

здійснення, зводить нанівець зусилля щодо забезпечення результативності та ефективності реалізації екологічної політики в Україні.

У дослідженні проблеми екологічної політики особливе значення має аналіз її ключових складових, які формують зміст цього поняття, оскільки кожен з елементів виконує специфічні функції і несе окреме змістове навантаження. Усвідомлення сутності цих складових є важливим кроком для розуміння всієї системи екологічної політики та ролі кожного її елемента.

Проте, слід зазначити, що як у вітчизняній, так і в міжнародній науковій літературі бракує комплексних досліджень, які б розглядали екологічну політику саме як багатокomпонентну систему, що складається з окремих елементів, які взаємодіють між собою. Переважна більшість досліджень у цій галузі зосереджена на окремих аспектах екологічної політики, таких як нормативне регулювання, економічні стимули, механізми управління чи інформаційна підтримка. Проте повне розкриття цього поняття можливе лише через глибокий аналіз усіх його складових, що дозволяє побачити екологічну політику як інтегративне явище.

Ключовим елементом поняття «екологічна політика» є саме термін «політика», адже він відображає основний напрям, мету та об'єктну сферу, в межах яких здійснюється управління екологічними процесами. Політика як така відрізняється своєю предметністю і функціональними особливостями, які відокремлюють її від інших сфер діяльності. Саме поняття «політика» вказує на цілеспрямовану і систематичну діяльність державних органів, спрямовану на досягнення певних результатів у сфері охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Політика, як правило, має чітку структурованість, послідовність кроків та заходів, що відповідають визначеним цілям, а також забезпечує їх реалізацію через законодавчі, адміністративні, економічні та соціальні механізми.

В. Сивицький вважає, що при формуванні змісту поняття «екологічна політика» варто виходити з того, що: 1) політика може трактуватися як

перетворювальна й цілеспрямована діяльність; 2) політика ґрунтується на системі ідей, принципів і цінностей, що є схвалені соціумом; 3) політика як соціальна практика має полісуб'єктний характер й пов'язана із державою та її інститутами. Окрему увагу потрібно надавати інструментарію екологічної політики, врахоіуючи його специфіку залежно від рівнів реалізації екологічної політики: міжнародно-глобального, регіонального, національного, локального рівня [60].

Одне з найвідоміших визначень політики останніх років належить Л. Палу: «...державна політика визначається як напрям дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем» [47].

На думку академіка НАН України М. Долішного, політика – це «стратегічна лінія поведінки держави в тих чи інших сферах суспільного життя» [17]. О. Коротич, уточнює, що «сутність терміна «політика» може бути визначена як стратегічна лінія поведінки будь-якого суб'єкта в певній сфері життя, що визначає вибір під час прийняття рішень та реалізується через систему дій, орієнтованих на досягнення стратегічної мети або бажаного результату» [34].

Складність у визначенні поняття «політика» полягає також у тому, що на відміну від англійської мови, де використовуються два терміни – «policy» та «politics», які мають різні значення, в українській науковій літературі і практиці застосовується лише один термін. Залежно від контексту він може набувати певного уточнення. В англійській мові «politics» означає сукупність взаємин, що виникають при зіткненні різних інтересів, а також політичну діяльність, тоді як «policy» визначає лінію поведінки, напрямок або курс дій.

Існують також специфічні підходи до визначення політики, такі як дієвий та системний. Дієві визначення широко застосовуються в теорії політичних рішень, де політику розглядають як процес, що охоплює підготовку, ухвалення та реалізацію рішень, пов'язуючи її з різноманітними видами діяльності. З системного підходу політика розглядається як відносно самостійна система –

складний соціальний організм, що є цілісною структурою, відокремленою від інших сфер суспільства, але водночас перебуває в постійній взаємодії з ними.

Як у вітчизняних, так і в зарубіжних джерелах існує значна кількість класифікацій політики, які базуються на одному або декількох домінуючих критеріях.

На думку В. Тертички, при визначенні політики її можна розділити на: «формальну в її традиційному розумінні та неформальну, що реалізується поза державними рамками в громадянському суспільстві [62]. Додамо, що політика існує на трьох рівнях. Перший рівень — макрорівень — відображає державу як єдину публічну і примусову владу, її структуру та функціонування як на центральному, так і на місцевому рівнях. Другий рівень, мікрорівень, стосується діяльності окремих організацій, таких як партії, профспілки, корпорації та фірми. Третій рівень, мегарівень, охоплює діяльність міжнародних організацій, таких як ЄС, НАТО, ООН тощо. При цьому перший рівень часто вважається головним, оскільки він визначає сутність політики, тоді як другий і третій рівні відіграють підпорядковану роль. Хоча ця ідея є цікавою, можна не погодитися з такою послідовністю рівнів. Виходячи з обсягу охоплення, логічно було б розташувати їх у такому порядку: 1) мікрорівень; 2) макрорівень; 3) мегарівень.

У рамках екологічної політики важливим є і її стратегічний характер. Державна екологічна політика передбачає довгострокове планування, яке включає цілі сталого розвитку, орієнтацію на збереження природного середовища для майбутніх поколінь та запобігання негативним екологічним наслідкам. Стратегічний підхід означає, що екологічна політика спрямована не тільки на вирішення поточних проблем, але й на попередження нових викликів, які можуть виникати внаслідок економічного розвитку, зростання населення та техногенного навантаження на природні ресурси.

Важливими складовими екологічної політики є також механізми її реалізації, зокрема правове регулювання та економічні інструменти.

Законодавчі акти визначають нормативну базу, яка забезпечує захист довкілля, регулює використання природних ресурсів і встановлює відповідальність за порушення екологічних норм. Економічні інструменти, такі як податки на забруднення, субсидії для екологічно чистих технологій чи пільги для «зеленого» бізнесу, стимулюють суб'єктів господарювання до впровадження екологічно відповідальних практик.

Окрім того, значну роль у здійсненні екологічної політики відіграє інформаційна та просвітницька робота, що сприяє підвищенню екологічної свідомості населення та залученню громадськості до вирішення екологічних проблем. Завдяки інформаційній політиці держава може донести до громадян необхідність дотримання екологічних стандартів, виховувати відповідальне ставлення до природи та залучати населення до участі у природоохоронних ініціативах.

Згідно зі Стратегією державної екологічної політики України на період до 2020 року, головне завдання державної екологічної політики полягає у забезпеченні задоволення зростаючих потреб населення у використанні природних ресурсів таким чином, щоб структура, якість та сталість екосистем залишалися на належному рівні й відповідали потребам суспільства. У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначено, що держава проводить екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного середовища для живої та неживої природи, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу довкілля та досягнення гармонійної взаємодії між суспільством і природою [56].

О. Лазор зазначає, що управління в галузі екології та природних ресурсів означає вплив суспільства на довкілля, зокрема на його охорону, раціональне використання та відтворення, а управління як процес у сфері екології та природних ресурсів означає правомірність відповідних інституцій: державних, самоврядних та громадських – здійснювати ті чи інші функції, а саме:

законодавчі, організаційно-розпорядчі, координаційні, представницькі, контрольні тощо [36].

Новицька Н. Б визначає екологічну політику як діяльність суспільства й держави, спрямована на: охорону та оздоровлення природного середовища; ефективне поєднання функцій природокористування та охорони довкілля; забезпечення екологічної безпеки громадян; запровадження безвідходних і мало-відходних, екологічно чистих технологій; розвиток природоохоронного виховання й освіти [45].

Д. Ветвицький вважає, що екологічна політика є системою цілей та дій органів державної влади, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки країни і задоволення екологічних потреб громадян. Враховуючи міжнародний досвід у сфері екологічної політики, автор робить висновок, що державна екологічна політика – це сукупність засобів і заходів, які суспільство і держава застосовують для охорони та відновлення довкілля, гармонійного поєднання природокористування та охорони природи, а також забезпечення нормальних умов для життя громадян. Вона охоплює два аспекти – нормативний і регуляторний [9; 61]. Науковець О. Мягченко зазначає, що державна екологічна політика – це система заходів, пов'язаних із запобіганням негативним впливам суспільства на природу [43].

За визначенням Л. Мельника та М. Шапочки, державне управління природокористуванням – це діяльність держави, спрямована на організацію раціонального використання та відтворення природних ресурсів, охорону навколишнього середовища, а також забезпечення законності в екологоекономічних відносинах [46].

Отже сутність екологічної політики полягає в тому, щоб знайти баланс між економічними інтересами та потребами охорони довкілля, зменшити антропогенний вплив на природу, запобігти екологічним катастрофам та забезпечити збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Здійснення екологічної політики вимагає комплексного підходу, що включає правові,

економічні, адміністративні та соціальні механізми. Основними завданнями екологічної політики є збереження біорізноманіття, запобігання забрудненню довкілля, адаптація до змін клімату та раціональне використання природних ресурсів.

Сучасна екологічна політика базується на принципах сталого розвитку, міжнародної співпраці та інноваційних підходів. Її ключовими завданнями є запобігання забрудненню довкілля, збереження біорізноманіття та адаптація до змін клімату. Успішна реалізація цих завдань є основою екологічної безпеки, яка гарантує стабільність екосистем і добробут суспільства.

Без екологічної політики неможливо створити ефективну систему екологічної безпеки. Зокрема, впровадження законодавчих ініціатив, таких як обмеження викидів парникових газів, сприяє зменшенню глобальних екологічних загроз. Одночасно, екологічна безпека є індикатором того, наскільки дієвою є екологічна політика.

Отже, взаємозв'язок екологічної політики та екологічної безпеки є невід'ємним: одна визначає стратегічні орієнтири, а інша оцінює ефективність цих заходів у реальних умовах.

Екологічна безпека визначається як стан захищеності людини, суспільства і природи від загроз, що можуть виникнути внаслідок антропогенного чи природного впливу. Ці загрози включають забруднення повітря, води, ґрунтів, зміну клімату, деградацію біорізноманіття та інші екологічні кризи. Основна мета екологічної безпеки — забезпечення гармонійного співіснування між природою і суспільством для збереження ресурсів для майбутніх поколінь.

У сучасних наукових джерелах можна виокремити певні підходи до визначення екологічної безпеки. Так, техногенний підхід фокусується на попередженні і мінімізації техногенних катастроф. Він розглядає екологічну безпеку як захист від аварій на промислових об'єктах, атомних електростанціях або транспортних системах. Одним із ключових інструментів є

системи моніторингу і контролю ризиків, такі як стандарти ISO 14001 для екологічного управління.

Екосистемний підхід зосереджується на підтримці екологічного балансу і збереженні природних систем. У цьому контексті екологічна безпека визначається через забезпечення функціональної стабільності екосистем, таких як ліси, океани, та річкові басейни. Важливими інструментами є відновлення деградованих територій та інтегроване управління природними ресурсами.

Зміни клімату і транскордонні екологічні проблеми вимагають глобальних дій. Тож глобальний підхід ґрунтується на міжнародній співпраці та виконанні багатосторонніх угод, таких як Паризька кліматична угода. Він акцентує увагу на зменшенні викидів парникових газів, боротьбі з опустелюванням і захисті океанів.

В рамках соціально-орієнтованого підходу екологічна безпека розглядається через призму впливу на здоров'я і добробут людей. Основна увага приділяється забезпеченню чистої води, повітря та безпечного середовища для життя. Соціальна справедливість у доступі до ресурсів також стає важливим елементом.

Інноваційні технології відіграють вирішальну роль у підвищенні екологічної безпеки. Застосування «зелених» технологій, відновлюваних джерел енергії, смарт-систем управління відходами і цифрових платформ для моніторингу стану довкілля стають основою іноваційного підходу.

Слід також зазначити, що об'єктом екологічної безпеки є біосфера, а суб'єктами – людина, суспільство, держава та міжнародне співтовариство. Природна та техногенна безпека розглядаються як частини екологічної безпеки, а також як самостійні складові національної безпеки [29].

Дослідження екологічної безпеки спирається не стільки на вивчення стану природи, але навіть більшою мірою на розуміння глибокого взаємозв'язку між природним середовищем та суспільством. Визнання впливу людини на

екосистеми, її поведінкові звички та виробничі практики підкреслює соціальний характер цієї проблематики [7].

Екологічна безпека враховує не лише природні аспекти, а й соціальноекономічні та етичні виміри, об'єднуючи різні галузі науки та діяльності у міждисциплінарному підході. Цей підхід визнає потребу в комплексному вирішенні проблеми та акцентує важливість відповідального відношення до природи для забезпечення сталого розвитку та перспективи для майбутніх поколінь.

Тож, дослідження екологічної безпеки є міждисциплінарними та об'єднують географію, екологію та соціальну економіку, а також інші домени суспільної діяльності. Екологічна безпека стає важливим фактором для розвитку держави в умовах зовнішніх загроз національній безпеці, бо вона спрямована не лише на захист здоров'я нації і забезпечення економічної стійкості, але й має ключовий вплив на продовольчу безпеку та міжнародні відносини. Зміни в екосистемі можуть спричинити екологічну міграцію та викликати загрози національній безпеці через соціально-політичну напругу. Комплексний підхід до розуміння екологічної безпеки має сприяти не лише протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам, але й забезпечить стійкість соціально-економічного розвитку держави. [7].

Можна зробити висновок, що екологічна безпека – це багатогранне поняття, що об'єднує технічні, екологічні, соціальні та інноваційні аспекти. Сучасні підходи до її забезпечення спрямовані на досягнення гармонії між суспільством і природою, враховуючи глобальні виклики та потребу у стійкому розвитку. Збереження природних ресурсів, впровадження екологічних інновацій і формування свідомого ставлення до природи є ключовими умовами для майбутнього благополуччя людства.

1.2 Європейський досвід реалізації екологічної політики на наднаціональному та національному рівнях

Екологічна політика Європейського Союзу (далі – ЄС) є прикладом системного підходу до вирішення екологічних проблем у міжнародному масштабі. Вона сформувалася поступово, у відповідь на зростаючі загрози довкіллю та потребу в координації дій серед країн-членів.

Формування екологічної політики ЄС пройшло кілька етапів, починаючи від усвідомлення проблем до розробки інноваційних стратегій. Ця політика є прикладом для інших регіонів світу, демонструючи, як поєднання міжнародного співробітництва, законодавства та інновацій може сприяти захисту планети та стійкому розвитку.

На початковому етапі (1950–1970-ті роки) створення Європейського економічного співтовариства (далі – ЄЕС) екологічні питання не були в центрі уваги. Основною метою співтовариства було економічне відновлення після Другої світової війни. Проте швидка індустріалізація та урбанізація в 1950–1960-х роках спричинили забруднення води, повітря та ґрунтів, що почало впливати на якість життя європейців.

Перші кроки у формуванні екологічної політики були зроблені в 1970-х роках, коли громадськість почала активно вимагати заходів для захисту довкілля. У 1972 році на Паризькому саміті лідери ЄЕС вперше включили екологію до політичного порядку денного. У 1973 році був прийнятий Перший екологічний план дій, який заклав основи для подальшого розвитку екологічного законодавства.

1980-ті роки стали періодом формування чітких правових та організаційних механізмів екологічної політики. Під впливом серйозних

екологічних катастроф, таких як аварія на Чорнобильській АЕС (1986 р.), ЄЕС почало активно впроваджувати директиви щодо охорони довкілля.

У 1987 році з прийняттям Єдиного європейського акта екологічна політика офіційно стала частиною компетенції ЄЕС. У цьому документі були закріплені принципи попереджувальних дій та принцип «забруднювач платить» [21].

Після підписання Маастрихтського договору (1993 р.) Європейський Союз отримав нові повноваження у сфері екології. Було створено чітку структуру для координації екологічної політики між країнами-членами. Екологічні цілі інтегрувалися у всі галузі політики, зокрема енергетику, транспорт та сільське господарство [16].

У 1990-ті роки також розширювалося міжнародне співробітництво. ЄС став активним учасником глобальних ініціатив, таких як Кіотський протокол (1997 р.), спрямованих на боротьбу зі змінами клімату.

На початку 2000-х років ЄС розпочав реалізацію довгострокових екологічних стратегій. У 2001 році була прийнята Шоста програма дій із захисту довкілля, яка зосередила увагу на сталому розвитку, боротьбі зі змінами клімату та збереженні біорізноманіття.

Ключовою подією стало впровадження Європейської системи торгівлі квотами на викиди парникових газів (EU ETS) у 2005 році, що стало важливим кроком у скороченні викидів CO₂. Європейська система торгівлі викидами (далі – ЄСТВ) є основним інструментом досягнення ЄС своїх цілей щодо скорочення викидів парникових газів (далі – ПГ), які задекларовані на міжнародному рівні та відображені в законодавчих актах ЄС. ЄСТВ працює за принципом обмеження викидів ПГ та торгівлі дозволами на викиди ПГ. Доходи, отримані від продажу дозволів на викиди ПГ, забезпечують державам-членам надходження, які можуть бути використані, серед іншого, на програми, спрямовані на зниження вмісту вуглецю та впровадження відновлюваної енергії. З одного боку, ціна на викиди підвищує витрати, пов'язані з діяльністю, яка спричиняє забруднення. З іншого,

ЄСТВ спонукає скорочувати викиди на тих підприємствах, де це найбільш фінансово вигідно [20].

Сучасний етап розвитку екологічної політики ЄС почався зі впровадження Європейського зеленого курсу (European Green Deal) у 2019 році. Ця стратегія стала найамбітнішим планом ЄС щодо перетворення економіки на кліматично нейтральну до 2050 року. Основними напрямками курсу є: скорочення викидів парникових газів; перехід до відновлюваних джерел енергії; розвиток кругової економіки; захист екосистем і біорізноманіття [67].

Екологічна політика ЄС базується на принципах попереджувальних дій, запобігання шкоді довкіллю та відповідальності забруднювача. Основний акцент робиться на профілактиці екологічних загроз і підвищенні екологічної обізнаності громадян та підприємств. Важливе місце займає принцип сталого розвитку, згідно з яким економічне зростання не повинно шкодити довкіллю та виснажувати природні ресурси.

Ключові напрямки екологічної політики ЄС:

1. *Кліматична політика та декарбонізація.* ЄС прагне стати кліматично нейтральним континентом до 2050 року. Основою цієї мети є «Європейський зелений курс» (European Green Deal), який включає заходи зі скорочення викидів парникових газів, підтримки відновлюваних джерел енергії та розвитку енергоефективних технологій. Зокрема, ціль на 2030 рік передбачає скорочення викидів на 55% у порівнянні з рівнем 1990 року.

2. *Захист біорізноманіття.* ЄС активно працює над збереженням біорізноманіття через програми створення природоохоронних територій, захисту рідкісних видів та відновлення екосистем. Стратегія збереження біорізноманіття до 2030 року передбачає відновлення деградованих земель і захист 30% території ЄС, включаючи морські зони.

3. *Управління відходами та кругова економіка.* Перехід до кругової економіки є пріоритетом ЄС. Це включає мінімізацію відходів, повторне

використання ресурсів і впровадження «зелених» технологій. ЄС впроваджує жорсткі стандарти на зменшення пластику, зокрема заборону одноразових пластикових виробів, таких як пакети, соломинки та посуд.

4. *Водна та повітряна політика.* ЄС має жорсткі норми щодо якості води та повітря. Директиви щодо очищення стічних вод і захисту питної води забезпечують високу якість водних ресурсів. Щодо повітря, країни ЄС впроваджують заходи зі скорочення викидів дрібнодисперсних часток, аміаку та діоксиду сірки.

Зміна клімату та погіршення навколишнього середовища становлять загрозу існування для Європи та світу. Щоб подолати ці виклики, Європейська зелена угода перетворить Європейський Союз на сучасну, ресурсоефективну та конкурентоспроможну економіку, забезпечуючи: відсутність чистих викидів парникових газів до 2050 року; економічне зростання, відокремлене від використання ресурсів; жодна особа і жодне місце не залишилися позаду.

Він також спрямований на захист, збереження та збільшення природного капіталу ЄС, а також на захист здоров'я та добробуту громадян від екологічних ризиків і впливів. Наше здоров'я, наша економіка та наш добробут залежать від стану навколишнього середовища, яке стикається з кількома серйозними проблемами, не в останню чергу такими як зміна клімату, нераціональне споживання та виробництво, а також різні форми забруднення.

Екологічні стратегії ЄС, такі як новий план дій циклічної економіки, стратегія біорізноманіття до 2030 року, стратегія «від ферми до столу», план дій щодо нульового забруднення, а також законодавство захищають природні середовища проживання, підтримують чистоту повітря та води, забезпечують належну утилізацію відходів, покращити знання про токсичні хімічні речовини та допомогти підприємствам рухатися до стійкої економіки, де люди живуть добре в межах планети.

ЄС бореться зі зміною клімату та деградацією навколишнього середовища за допомогою амбітної внутрішньої політики та тісної співпраці з міжнародними

партнерами. ЄС формулює та реалізує кліматичну політику та стратегії, відіграючи провідну роль у міжнародних переговорах щодо клімату. Вона прагне забезпечити успішну реалізацію Паризької угоди та впровадження системи торгівлі викидами ЄС.

Європейський кліматичний закон закріплює мету, викладену в Європейській зеленій угоді, щоб європейська економіка та суспільство стали кліматично нейтральними до 2050 року. Закон також встановлює проміжну ціль скорочення чистих викидів парникових газів принаймні на 55% до 2030 року. до рівня 1990 року. ЄС прагне забезпечити врахування проблем клімату в інших сферах політики (наприклад, транспорт і енергетика), а також просуває технології з низьким вмістом вуглецю та адаптаційні заходи.

Сталий розвиток є основним принципом Договору про Європейський Союз і пріоритетною метою внутрішньої та зовнішньої політики ЄС. Порядок денний Організації Об'єднаних Націй на період до 2030 року та її цілі сталого розвитку є універсальним зобов'язанням викоринити бідність і створити сталий світ до 2030 року та надалі, в основі якого лежить добробут людей і здорова планета [68].

Ефективна екологічна політика ЄС реалізується через кілька ключових механізмів:

- *Законодавство.* ЄС розробляє директиви, обов'язкові для всіх країн-членів. Наприклад, Директива про торговельну систему викидів (ETS) запроваджує квоти на промислові викиди CO₂.
- *Фінансування.* Програми, такі як LIFE, фінансують проекти екологічної інновації, збереження природи та адаптації до змін клімату.
- *Освіта та обізнаність.* ЄС активно підтримує просвітницькі ініціативи, спрямовані на підвищення екологічної свідомості серед населення.

Глобальні виклики зміни клімату та деградації довкілля вимагають узгоджених зусиль на міжнародному рівні. Європейський Союз, залишаючись одним із найактивніших захисників кліматичних інтересів, наполегливо

просуває амбітну екологічну та кліматичну політику. Використовуючи «зелену дипломатію», ЄС має намір переконувати інші країни взяти на себе відповідальність за сталий розвиток. Завдяки власному прикладу та інтеграції екологічних аспектів у зовнішню політику, торгівлю та міжнародну співпрацю, Союз зміцнює свою роль ефективного захисника довкілля.

Паризька угода залишається наріжним каменем глобальних зусиль у боротьбі зі зміною клімату. Хоча частка ЄС у загальних викидах парникових газів поступово зменшується, посилення зобов'язань інших регіонів стає вирішальним для ефективної боротьби з кліматичною кризою. Дебати щодо оновлення кліматичних амбіцій країн-підписантів активізуються відповідно до положень Паризької угоди [48]. Конференція сторін у Глазго (COP26) та глобальне підведення підсумків у 2023 році стануть ключовими віхами для оцінки прогресу. [69].

ЄС активно зміцнює співпрацю з країнами G20, що генерують близько 80% світових викидів. Індивідуальні географічні стратегії враховують специфіку великих викидів, найменш розвинених країн та малих островних держав. Особливий акцент робиться на підтримці сусідніх регіонів. Наприклад, «зелений порядок денний» для Західних Балкан спрямований на екологічну трансформацію регіону. У межах Східного партнерства та співпраці з Південним сусідством передбачається впровадження комплексних кліматичних та енергетичних ініціатив.

Африка займає особливе місце у стратегії ЄС. Спільна африканськоєвропейська ініціатива підтримує перехід континенту до циркулярної економіки, сприяючи розвитку відновлюваної енергетики, екологічного сільського господарства та розумних міст. Програма «NaturAfrica» має на меті створення охоронюваних територій для збереження біорізноманіття та створення нових можливостей у зелених секторах економіки [70].

Для стимулювання глобальних кліматичних дій ЄС підтримує створення міжнародних вуглецевих ринків. Також Союз наполягає на поступовому припиненні субсидій на викопне паливо, включаючи багатостороннє фінансування інфраструктур, пов'язаних із викопним паливом. Особлива увага приділяється скороченню викидів метану — одного з найбільш потужних парникових газів.

Зусилля ЄС спрямовані не лише на зміну екологічної поведінки всередині Союзу, але й на глобальне зниження викидів. Інвестиції в інноваційні технології, наприклад, для відновлюваної енергетики або ефективного приготування їжі в Африці, забезпечують одночасно розвиток економік і зниження вуглецевого сліду.

ЄС визнає, що кліматичні та екологічні загрози є важливими факторами глобальної нестабільності. Від посух і повеней до втрати біорізноманіття — ці проблеми впливають на безпеку, міграційні потоки та економічну стабільність. Тому стратегія ЄС включає адаптаційні заходи для підготовки до кліматичних ризиків і подолання їхніх наслідків.

Отже Європейський Союз активно просуває та впроваджує екологічну політику на глобальному рівні, встановлюючи амбітні цілі та використовуючи дипломатичні, економічні та фінансові інструменти. Підтримуючи партнерів, залучаючи ресурси для зеленої трансформації та встановлюючи нові екологічні стандарти, ЄС прагне створити сталий і екологічно відповідальний світ [49].

Європейський Союз усвідомлює, що кліматичні та екологічні виклики є серйозними загрозами, які можуть спричинити геополітичну нестабільність, вплинути на економіку, торгівлю та безпеку. Екологічний перехід, що охоплює ці сфери, створює нові виклики для багатьох країн та суспільств. Щоб уникнути перетворення цих викликів на джерела конфліктів, продовольчої нестачі, міграції та соціальної нерівності, ЄС співпрацює з партнерами для підвищення стійкості до кліматичних змін і сприяє справедливому переходу до екологічно чистої

економіки. Наслідки кліматичної політики інтегруються у зовнішні дії ЄС, зокрема в Спільну політику безпеки та оборони.

ЄС використовує торгову політику для підтримки кліматичних та екологічних заходів, перетворюючи її на платформу взаємодії з міжнародними партнерами. Усі нові торговельні угоди ЄС включають зобов'язання ратифікувати та виконувати положення Паризької угоди. Комісія пропонує зробити виконання цієї угоди обов'язковою умовою для майбутніх всеосяжних торговельних угод.

Торгівля екологічними товарами та послугами є ключовим напрямком політики ЄС. Вона спрямована на усунення бар'єрів для сектору відновлюваної енергетики, боротьбу з незаконною вирубкою лісів, гармонізацію регуляторних стандартів та сприяння «зеленим» державним закупівлям. Крім того, ЄС посилює контроль над товарами, що розміщуються на європейському ринку, щоб вони відповідали екологічним стандартам, встановленим Союзом.

Як найбільший єдиний ринок у світі, ЄС впливає на глобальні ланцюги постачання, встановлюючи стандарти, що сприяють захисту довкілля та зменшенню кліматичних ризиків. Комісія працює над створенням нових міжнародних стандартів для сталого розвитку, підтримує відкриті ринки для екологічних товарів і забезпечує доступ до стратегічної сировини, необхідної для екологічного переходу.

ЄС залишається найбільшим донором допомоги у світі, забезпечуючи понад 40% глобального кліматичного фінансування. Однак для досягнення екологічних цілей державних ресурсів недостатньо. Тому ЄС координує свої дії з країнами-членами та міжнародними партнерами, щоб мобілізувати приватне фінансування. У межах Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва ЄС планує спрямувати 25% бюджету на кліматичні цілі.

ЄС також розвиває фінансові механізми, що зменшують інвестиційні ризики, використовуючи гарантії та змішане фінансування. Союз лідирує у створенні міжнародної фінансової системи, орієнтованої на підтримку сталого

зростання. Міжнародна платформа сталого фінансування стала інструментом координації зусиль для розробки екологічних стандартів, етикеток і таксономій.

ЄС інтегрує екологічні та кліматичні цілі в усі аспекти своєї зовнішньої політики, включаючи торгівлю, міжнародне співробітництво та фінансування. Використовуючи свій економічний вплив, дипломатичні ресурси та регуляторні механізми, ЄС прагне не лише подолати глобальні екологічні виклики, а й сприяти створенню сталого та екологічно свідомого світового порядку [49].

Національні бюджети країн-членів ЄС відіграють ключову роль у реалізації екологічних проєктів.. Більш широке використання інструментів «зеленого» бюджетування допомагає перенаправити державні інвестиції, споживання та оподаткування на екологічні пріоритети, а не на шкідливі субсидії. Комісія працює з державами-членами для перевірки та порівняння практики екологічного бюджетування. Це полегшує оцінку того, наскільки річні бюджети та середньострокові фінансові плани враховують екологічні міркування та ризики, а також дозволяє врахувати передовий досвід. Огляд європейської системи економічного управління включає посилення на зелені державні інвестиції в контексті якості державних фінансів.

Добре продумані податкові реформи можуть сприяти економічному зростанню та стійкості до кліматичних потрясінь, а також сприяти створенню більш справедливого суспільства та справедливого переходу. Вони відіграють безпосередню роль, посилюючи правильні цінові сигнали та забезпечуючи правильні стимули для сталої поведінки виробників, користувачів і споживачів. На національному рівні Європейська зелена угода створює контекст для широких податкових реформ, скасування субсидій на викопне паливо, перенесення податкового тягаря з праці на забруднення та врахування соціальних міркувань. Необхідно забезпечити швидке прийняття пропозиції Комісії щодо ставок податку на додану вартість (ПДВ), які зараз знаходяться на розгляді Ради, щоб держави-члени могли більш цілеспрямовано

використовувати ставки ПДВ, щоб відобразити зростання екологічних амбіцій, наприклад, підтримувати органічні фрукти та овочі.

Триває оцінка відповідних настанов щодо державної допомоги, включно з настановами державної допомоги в галузі екології та енергетики. Керівні принципи були переглянуті до 2021 року, щоб відобразити політичні цілі Європейської зеленої угоди, підтримуючи економічно ефективний перехід до кліматичної нейтральності до 2050 року, а також сприятимуть поступовій відмові від викопного палива, зокрема тих, які є найбільш забруднювальними, забезпечуючи рівні умови гри на внутрішньому ринку. Ці перегляди також є можливістю усунути ринкові перешкоди для впровадження чистих продуктів.

Хоча ЄС досяг значного прогресу, залишаються суттєві виклики. Зокрема, нерівномірність економічного розвитку країн-членів ускладнює впровадження єдиних стандартів. Також глобальні проблеми, такі як зміна клімату, вимагають тіснішої співпраці з іншими країнами.

Перспективи розвитку екологічної політики ЄС пов'язані з подальшим удосконаленням законодавства, стимулюванням «зелених» інвестицій і посиленням міжнародного впливу. Інтеграція цифрових технологій у сферу моніторингу довкілля і розширення кругової економіки дозволять зробити політику ще більш ефективною.

Екологічна політика ЄС є прикладом комплексного підходу до вирішення екологічних проблем. Завдяки інтеграції екологічних цілей у різні сфери, застосуванню інновацій і міжнародній співпраці, ЄС демонструє ефективні шляхи переходу до стійкого розвитку. Такий підхід може стати моделлю для інших регіонів світу у боротьбі за збереження планети.

Екологічне законодавство Німеччини відображає складну взаємодію між федерацією (Бунд) і землями, що мають значні законодавчі повноваження. Відповідно до Конституції (Grundgesetz, ст. 70), законодавчі компетенції поділені на три категорії: виключні повноваження Бунду, спільні повноваження та виключні повноваження земель. Раніше існувала ще одна категорія — рамкові

повноваження Бунду, але вони були скасовані після реформи федералізму у 2006 році.

Зміни 2006 року дозволили землям ухвалювати закони, що відхиляються від федеральних у визначених сферах, хоча ця можливість використовується рідко. Водночас Бунд узяв на себе ширший спектр адміністративних функцій, створивши напівнезалежні федеральні установи. У результаті спостерігається тенденція до централізації, зменшуючи автономію земель у формуванні рішень.

Основні ініціативи екологічного законодавства в Німеччині реалізуються на федеральному рівні. Це включає закони про оцінку впливу на довкілля, принцип обережності, обмеження викидів парникових газів і впровадження найкращих доступних технологій. Також було запроваджено механізми публічної участі, доступ до екологічної інформації та регулювання торгівлі квотами на викиди.

Землі відіграють ключову роль у виконанні федерального екологічного законодавства. Однак їхня здатність формувати суворіші стандарти обмежена, а їхні законодавчі ініціативи часто залежать від згоди Бундесрату. Коли федеральний і земельний рівні перебувають у політичному конфлікті, це може як сприяти, так і стримувати розвиток екологічних стандартів.

Найбільш стратегічною функцією земель є забезпечення виконання екологічного законодавства. Проте розподіл адміністративних функцій між землями та Бундом залишається джерелом суперечок, особливо у сфері управління ресурсами та охорони природи.

Значні конфлікти виникають між адміністративними органами, що відповідають за економічний розвиток і охорону довкілля, а також між різними екологічними агенціями. Для врегулювання цих суперечок застосовуються правила компетенції та механізми узгодження. Водночас обмеження участі громадськості, спрямовані на зниження інвестиційних бар'єрів, послабили контроль за деякими проектами.

Незважаючи на свій колишній статус екологічного лідера в ЄС, Німеччина останніми роками частіше стримувала ініціативи ЄС щодо охорони довкілля. Багато сучасних екологічних законів у країні були результатом європейського законодавства або рішень Суду ЄС.

Отже екологічна політика Німеччини ілюструє складний баланс між федеральною централізацією та регіональною автономією. Хоча країна впровадила важливі інновації у сфері екологічного права, її сучасна роль у європейській екологічній політиці викликає занепокоєння через зниження лідерства та зростаючу залежність від рішень ЄС [1].

Конституція Італії заклала основи системи «регіональної держави», однак централізація владних повноважень домінувала протягом перших десятиліть її існування. Справжній розвиток регіональної автономії розпочався у 1990-х роках і завершився переглядом розділу V Конституції у 2001 році. Ця реформа формально перерозподілила законодавчі та адміністративні повноваження між державою, регіонами, провінціями та муніципалітетами. Вона також запровадила поняття «диференційованого регіоналізму» (ст. 116).

У сфері захисту довкілля нова редакція ст. 117 (2) закріпила виключну законодавчу компетенцію держави щодо «захисту навколишнього середовища, екосистем і культурної спадщини». Хоча держава може делегувати регіонам прийняття нормативних актів, останні зберігають спільні законодавчі повноваження у таких питаннях, як територіальне управління, охорона здоров'я, транспорт і розподіл енергії. Водночас залишкова компетенція регіонів поширюється на сільське господарство, туризм, мисливство та рибальство, які мають істотний вплив на довкілля.

Попри зусилля щодо розмежування повноважень, реформа 2001 року спричинила значні інституційні суперечки. До реформи держава та регіони спільно розробляли екологічне законодавство, що спиралося на загальнонаціональні акти або специфічні екологічні закони з регіональними

повноваженнями. Перехід до виключної компетенції держави створив напруження через вже усталені механізми регіонального впливу.

Конституційний Суд намагався знайти баланс, трактуючи захист довкілля як «горизонтальний сектор», що перетинає інші сфери, де регіони мають спільні або залишкові повноваження. Водночас держава зберегла право визначати єдині стандарти захисту довкілля. Згодом Суд зайняв більш категоричну позицію, наголосивши на виключній компетенції держави та її праві розподіляти адміністративні функції між інституціями відповідно до принципів субсидіарності, адекватності та пропорційності.

Італійська система залишається слабкою у впровадженні механізмів участі громадськості у формуванні екологічної політики. Громадяни можуть брати участь у процедурах, таких як оцінка впливу на довкілля або інтегровані дозволи, однак відсутність цілісної правової бази обмежує їхню роль. Аналогічно, громадські організації мають мінімальний вплив на контроль за виконанням екологічного законодавства.

Конституційна реформа 2001 року зміцнила інтеграцію Італії в ЄС, сприяючи гармонізації екологічного законодавства з європейськими стандартами. Однак значна кількість конфліктів між державою та регіонами ускладнила ефективне виконання екологічної політики, послабивши її узгодженість.

Реформа 2001 року мала на меті вдосконалити взаємодію між рівнями влади, але фактично призвела до нових викликів у сфері екологічного управління. Удосконалення координації між державою та регіонами, разом із розширенням участі громадськості, є ключовими завданнями для підвищення ефективності екологічної політики Італії [1].

Підсумовуючи слід зазначити, що Європейський Союз є глобальним лідером у впровадженні екологічних ініціатив та сталого розвитку. Сучасна екологічна політика ЄС охоплює широкий спектр питань, спрямованих на захист довкілля, зменшення негативного впливу людської діяльності на природу та

боротьбу зі змінами клімату. Ця політика ґрунтується на принципах сталого розвитку, інтеграції екологічних цілей у всі галузі економіки та міжнародної співпраці.

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1 Організаційно-правове забезпечення екологічної політики України

Україна, як держава з багатими природними ресурсами, унікальним біорізноманіттям та значним сільськогосподарським і промисловим потенціалом, стикається з гострими екологічними викликами. Забруднення повітря, води, деградація ґрунтів, знищення лісів та втрата біорізноманіття — лише частина проблем, які потребують негайного вирішення. На сучасному етапі розвитку країни екологічна політика стає важливим інструментом забезпечення сталого розвитку, збереження здоров'я нації та інтеграції України в європейський і світовий простір.

Від радянської епохи Україна успадкувала енергоємну економіку, що базувалася на важкій промисловості. Це спричинило високий рівень викидів парникових газів і значне забруднення довкілля. Сьогодні, попри зменшення промислового виробництва, екологічна ситуація залишається складною.

Зміна клімату також суттєво впливає на Україну. Підвищення температури, посухи та часті стихійні лиха загрожують сільському господарству та водним ресурсам. Крім того, військові дії на сході країни спричинили екологічні катастрофи через руйнування промислових об'єктів, забруднення ґрунтів і вод.

Ефективна екологічна політика є ключовим фактором для вирішення цих проблем. Вона має на меті збалансувати економічний розвиток із захистом довкілля, враховуючи потреби майбутніх поколінь. На сучасному етапі Україна зосереджує зусилля на впровадженні реформ, спрямованих на адаптацію до європейських екологічних стандартів.

Правове забезпечення екологічної політики є основою для сталого розвитку, збереження природних ресурсів та захисту довкілля в Україні. Законодавчі акти, регуляторні механізми, а також міжнародні угоди визначають рамки та механізми реалізації екологічної політики. В умовах екологічних викликів, зокрема забруднення повітря, води, деградації ґрунтів та зміни клімату, Україна має розвивати сучасну правову базу, що сприятиме екологічному управлінню та гармонізації з європейськими стандартами.

Правове забезпечення екологічної політики в Україні базується на Конституції, яка гарантує право кожного громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50). Ця норма закладає основу для розробки та впровадження спеціалізованого екологічного законодавства [32].

Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки розроблено відповідно до ст. 16 Конституції України, якою визначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [22; 65].

Сучасна екологічна ситуація в Україні перебуває у кризовому стані, що є наслідком тривалого ігнорування об'єктивних законів розвитку та відновлення природно-ресурсного комплексу країни. Це призвело до структурних перекосів в економіці, де пріоритет надавався сировинному видобутку та екологічно небезпечним галузям промисловості [65].

Глобальна увага до екологічної проблематики наприкінці XX – на початку XXI століть, а також невід'ємність екологічного виміру у житті людини, вимагають збалансованого, комплексного та системного підходу до аналізу й вирішення екологічних питань. Це підтверджується численними дослідженнями у галузі філософії та філософії політики, які акцентують увагу на сучасних аспектах екологічної тематики [65].

Перед тим як зосереджувати зусилля на вдосконаленні екологічних аспектів життя, важливо насамперед визначити їхні ключові складові, враховуючи цілісність і взаємопов'язаність екологічних проблем суспільства. Для цього необхідно звернути увагу на політичний чинник, оскільки саме він значною мірою формує баланс та вплив техногенних, антропогенних та інших екологічних аспектів.

Особливий акцент на екологічну політику в Україні пояснюється специфічними соціально-економічними умовами країни. У державах, де інститути громадянського суспільства мають усталену історію та високий авторитет, екологічна культура базується на міцних традиціях, а екологічні права не лише декларуються, а й захищаються, потреба в активній ролі політичного чинника мінімальна. Водночас в Україні ця потреба залишається високою через недостатній розвиток екологічної культури та інституційного забезпечення [65].

Метою формування та реалізації екологічної політики в Україні на сучасному етапі повинно стати збалансування запитів людини, можливостей природи та технологій виробництва шляхом поступового формування навколишнього середовища, якість якого забезпечила б можливість сталого розвитку суспільства. Ефективна екологічна політика України має бути спрямована на є покращення якості життя за умови оптимального використання та відтворення природних ресурсів. Екологічна політика має узгодити соціальні та екологічні завдання суспільства як основу вирішення проблеми глобальної екологічної кризи.

Основні принципи екологічної політики України викладено у ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». На основі узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду формування механізмів вирішення соціальних і екологічних проблем виокремленні основоположні принципи екологічної політики України у перехідний період:

- пріоритет екології над економікою, поступовий та поетапний перехід до нових механізмів державного управління у сфері реалізації екологічної політики;
- відповідність механізму державного управління у сфері реалізації екологічної політики фактичному стану розвитку суспільства;
- узагальнення позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду з метою вирішення екологічних проблем;
- участь держави у фінансуванні екологічних проблем;
- забезпечення сталого і невиснажливого природокористування;
- неперервне екологічне виховання, екологічна освіта й отримання екологічної інформації [28].

Важливим нормативно-правовим актом, що визначав пріоритетні вектори екологічної політики в Україні стала Концепція національної еко-логічної політики України на період до 2020 року [57].

У зазначеній Концепції визначено принципи на яких базується національна екологічна політика, її мета, основні цілі і завдання. Національну екологічну політику визначено ключовим фактором соціально-економічного розвитку країни.

До очікуваних результатів від реалізації Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року віднесено:

- стабілізація та поліпшення стану навколишнього природного середовища до рівня, безпечного для життєдіяльності населення;
- усунення прямого зв'язку між економічним зростанням та погіршенням стану навколишнього природного середовища;
- упровадження системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів;
- створення розгалуженої екомережі та припинити втрати

біорізноманіття;

- упровадити дієву систему інформування населення з питань охорони та збереження навколишнього природного середовища, екологічної політики та сталого розвитку.

Розуміючи, що вплив людини та техніки на довкілля в Україні значно вищий, ніж у розвинених країнах. Визнаючи, що забруднення, яке спричинюється діяльністю підприємств гірничо-добувної, металургійної, хімічної промисловості та паливно-енергетичного комплексу є основною причиною серйозного навантаження на довкілля в Україні у 2010 році було схвалено Стратегію державної екологічної політики України на період до 2020 року [53].

До основних цілей державної екологічної політики даним нормативноправовим актом віднесено:

- підвищення рівня суспільної екологічної свідомості;
- поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки;
- досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища;
- інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління;
- припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі;
- забезпечення екологічно збалансованого природокористування; удосконалення регіональної екологічної політики.

Кожна ціль має комплекс завдань успішне виконання яких дозволить досягти позитивних результатів [54].

Держава має спрямувати зусилля на формування України як екологічно безпечної та стійкої країни, забезпечуючи здорове довкілля для майбутніх

поколінь. Екологічна безпека, збереження природної рівноваги та захист генофонду повинні стати ключовими пріоритетами національної політики. Ці принципи відображені в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [54].

На відміну від попередніх нормативно-правових актів, стратегія до 2030 року має ширший спектр завдань, включаючи створення екологічно чистої країни, гармонійне співіснування людини та природи, а також збереження природних ресурсів. Основними цілями визначено:

- формування екологічних цінностей і культури сталого споживання;
- інтеграцію екологічної політики в соціально-економічний розвиток країни;
- мінімізацію екологічних ризиків для здоров'я населення й економіки;
- розвиток ефективної системи природоохоронного управління.

Реалізація Стратегії передбачає два етапи. На першому, до 2025 року, заплановано стабілізацію екологічної ситуації та реформування системи державного управління. На другому, до 2030 року, держава має досягти значних покращень стану довкілля, зокрема за рахунок впровадження низьковуглецевого розвитку та партнерства між державою, бізнесом і громадськістю.

Важливим аспектом стратегії є не лише визначення цілей, але й конкретизація кроків і механізмів їх досягнення. Враховуючи поточний стан довкілля, політика синхронізується із соціальними та економічними завданнями країни, спираючись на фундаментальні принципи екологічної науки.

Повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією, стала не лише гуманітарною, але й екологічною катастрофою. Військові дії спричиняють масштабне забруднення довкілля, руйнування екосистем і втрату природних ресурсів. Забруднені хімікатами річки, отруєна земля та забиті шкідливими речовинами води Чорного моря є лише частиною наслідків. Яскравий приклад –

прорив Каховської дамби, що спричинив затоплення величезних територій і знищення родючих ґрунтів.

Ці наслідки впливатимуть не лише на Україну, але й на екологічну ситуацію в світі. Тому відновлення має стати не просто відбудовою, а можливістю для переходу до екологічно сталого майбутнього.

У нинішніх умовах головними напрямками екологічної політики є:

- *Відновлення довкілля після війни.* Це включає очищення земель і водойм, відновлення родючих ґрунтів і лісів.
- *Євроінтеграційні зміни.* Гармонізація законодавства та екологічних стандартів із нормами ЄС для сталого розвитку.
- *Створення механізмів моніторингу та адаптації.* Забезпечення ефективного контролю за досягненням екологічних цілей із можливістю коригування заходів.

Україна має нагальну потребу у вдосконаленні екологічної політики, адже без здорового довкілля неможливо побудувати здорове суспільство. Держава повинна чітко визначати екологічні пріоритети, аналізувати проблеми та пропонувати альтернативні варіанти їх вирішення. Реалізація цих заходів є не лише частиною загальної стратегії управління, але й умовою для сталого розвитку країни. Майбутнє України залежить від нашого ставлення до природи вже сьогодні.

Для забезпечення ефективної реалізації екологічної політики в Україні необхідно інтегрувати принципи сталого розвитку в професійну підготовку фахівців усіх сфер: господарської, правової та екологічної. Визначальну роль у цьому процесі повинна відігравати держава, адже реалізація будь-якої політики, включно з екологічною, потребує координації спільних інтересів і дій, які підпорядковують індивідуальні інтереси загальному благу. Основними методами реалізації екологічної політики є:

- Економічні: запровадження податків, штрафів, пільг для стимулювання природоохоронної діяльності.
- Адміністративно-правові: ухвалення законів, указів Президента, постанов уряду та інших нормативно-правових актів.
- Освітньо-інформаційні: використання медіа (преса, радіо, телебачення) для підвищення екологічної свідомості населення.

Ключові засоби реалізації екологічної політики включають природоохоронні заходи, економічне стимулювання, а також примусові й спонукальні механізми. Важливим аспектом є дотримання основних екологічних законів, які регулюють взаємодію людини з природою.

Екологічна політика реалізується на кількох рівнях:

- Локальний рівень – діяльність на рівні підприємств чи організацій.
- Місцевий рівень – охоплює адміністративні райони та міста.
- Регіональний рівень – реалізація в межах областей.
- Субнаціональний рівень – координація в кількох областях.
- Національний рівень – управління на рівні держави.
- Міждержавний рівень – співпраця кількох країн.
- Глобальний рівень – охоплює планетарні масштаби.

Таким чином, екологічна політика є важливим напрямом державної діяльності та управління. Її реалізація спрямована на виконання нормативноправових актів через застосування організуючого впливу на суспільні процеси. Об'єктами такого управління виступають практично всі аспекти людської життєдіяльності. Головним принципом є підпорядкованість, а ключовим методом адміністративно-правового регулювання – владні приписи, які забезпечують виконання екологічного законодавства [42].

Для забезпечення виконання екологічного законодавства функціонують різні інститути:

- Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, що координує екологічну політику.
- Державна екологічна інспекція, яка здійснює контроль за дотриманням екологічних норм.
- Екологічні громадські організації, які сприяють громадському моніторингу та адвокації екологічних прав.

Діє механізм екологічної експертизи та оцінки впливу на довкілля (ОВД), що забезпечує аналіз впливу проектів на навколишнє середовище до початку їх реалізації.

Незважаючи на розвинену нормативну базу, Україна стикається з низкою проблем. А саме, недосконалість правозастосування, відсутність належного контролю та низька ефективність екологічної інспекції часто ускладнюють виконання законів. Негативний вплив також має нестача фінансування. Екологічні проекти потребують суттєвих інвестицій, а обмеженість державних ресурсів створює бар'єри для їх реалізації. Крім того, брак громадської участі у формуванні та реалізації екологічної політики обмежує її ефективність. Отже необхідно приділяти увагу підвищенню рівню екологічної свідомості.

2.2 Аналіз стану співробітництва України з країнами ЄС в екологічній сфері

На сьогоднішній день ЄС має широку компетенцію в галузі вирішення екологічних питань, а екологічна інтеграція стала обов'язковою для всіх членів та кандидатів на вступ до ЄС.

Принципами екологічної політики ЄС є:

1. принцип субсидіарності (спільна діяльність на тих напрямках, де країни не можуть впоратися самі або таке вирішення буде більш ефективним, ніж на рівні держави);
2. принцип превентивних (попереджувальних) дій;
3. принцип обережності;
4. принцип відшкодування збитку навколишньому середовищу шляхом усунення шкоди на початковому етапі її виникнення;
5. принцип екологічної орієнтованості, коли будь-яка діяльність здійснюється з урахуванням потреб навколишнього середовища;
6. принцип «забруднювач платить», суттєво підкріплений у 2004 році Директивою 2004/35/ЄС про цивільну відповідальність за забруднення довкілля;
7. принцип інтеграції екологічної політики у розробку і проведення усіх інших політик.

У міру розвитку екологічної політики розширився перелік наявних засобів охорони довкілля. Паралельно з прийняттям рамкового законодавства для забезпечення високого рівня охорони довкілля, Співтовариство впровадило цілу низку інструментів охорони довкілля:

- LIFE – фінансовий інструмент екологічного захисту, який спрямований на сприяння розвитку, впровадженню і оновленню екологічної політики та законодавства Співтовариства.
- Угоди про охорону довкілля: покращення екологічних аспектів діяльності підприємств та впровадження методів сталого виробництва шляхом заохочення добровільних заходів та угод щодо охорони довкілля.
- Екологічні мита та податки: сприяння застосуванню державами-членами фіскальних інструментів підвищення ефективності екологічної політики та забезпечення використання екологічних мит та податків у відповідності до законодавства Співтовариства.

- Програма підтримки НУО, що діють у галузі охорони довкілля. Ефективність діяльності громадських організацій у різних державах членах різна – найбільша активність громадськості є у Великобританії, Німеччині, Нідерландах та Данії, найменша – в Ірландії та Греції.

- Інтегрована виробнича політика (Integrated product policy): Комісія представляє стратегію укріплення та зміни спрямування екологічної політики, пов'язаної з виробництвом, з метою сприяння розвитку ринку екологічно безпечної продукції, і зрештою, стимулювання громадського обговорення відповідних питань.

- Європейське Агентство з питань довкілля: забезпечення осіб, відповідальних за прийняття політичних рішень, а також громадськості надійною та достовірною інформацією про стан довкілля.

- Еко-маркування продукції: еко-маркування має на меті рекламування продукції зі зменшеним негативним впливом на довкілля (порівняно з іншими продуктами тієї самої групи).

- Система екологічного менеджменту та екологічного аудиту Співтовариства (далі – EMAS). EMAS спрямована на забезпечення постійного вдосконалення ефективності екологічної діяльності європейських організацій, а також забезпечення громадськості та зацікавлених сторін відповідною інформацією.

- Оцінка впливу на навколишнє середовище (далі – ОВНС) певних державних та приватних проектів.

- Оцінка екологічних наслідків впровадження планів та програм: проводиться з метою сприяння включенню екологічних аспектів на етапах розробки та ухвалення планів та програм.

- Екологічні перевірки – мінімальні критерії: забезпечення більшої відповідності, а також більшої одностайності у застосуванні та впровадженні законодавства Співтовариства щодо охорони довкілля шляхом надання

мінімальних критеріїв організації, проведення, пост-контролю та опублікування результатів екологічних перевірок в усіх державах-членах.

– Європейський реєстр викидів та перенесення забруднюючих речовин (далі – PRTR): покращення громадського доступу до інформації про стан довкілля, й у такий спосіб, сприяння запобіганню та зменшенню забруднення у довгостроковій перспективі.

Співпраця України з Європейським Союзом (ЄС) у сфері екології є важливим елементом євроінтеграційного процесу. В умовах глобальних екологічних викликів і специфічних для України проблем, таких як забруднення довкілля, деградація природних ресурсів і наслідки війни, тісна взаємодія з ЄС дозволяє отримати фінансову, технічну й експертну підтримку для вирішення актуальних завдань.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА), підписана у 2014 році, стала ключовою правовою основою співробітництва в екологічній сфері.

Глава 6 Розділу V угоди, яка присвячена питанням навколишнього середовища зазначає, що сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Передбачається, що посилення природоохоронної діяльності матиме позитивні наслідки для громадян і підприємств в Україні та ЄС, зокрема, через покращення системи охорони здоров'я, збереження природних ресурсів, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави, а також підвищення рівня виробництва завдяки сучасним технологіям. Співробітництво здійснюється з урахуванням інтересів Сторін на основі рівності та взаємної вигоди, а також беручи до уваги взаємозалежність, яка існує між Сторонами у сфері охорони навколишнього середовища, та багатосторонні угоди у цій сфері (Стаття 360) [23].

Співробітництво має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захист громадського здоров'я, розсудливе та

раціональне використання природних ресурсів та заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища, *inter alia*, у таких сферах:

- зміна клімату;
- екологічне управління та аналогічні питання, зокрема освіта й навчальна підготовка, доступ до інформації з питань навколишнього середовища та процесу прийняття рішень;
- якість атмосферного повітря;
- якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище;
- управління відходами та ресурсами;
- охорона природи, зокрема збереження і захист біологічного та ландшафтного різноманіття (екомережі);
- промислове забруднення і промислові загрози;
- хімічні речовини;
- генетично-модифіковані організми, в тому числі у сільському господарстві;
- шумове забруднення;
- цивільний захист, зокрема стихійні лиха і антропогенні загрози; – міське середовище; m) екологічні збори. (Стаття 361). Сторони, *inter alia*:
- обмінюються інформацією та досвідом;
- здійснюють спільну дослідну діяльність і обмінюються інформацією про екологічно чисті технології;
- планують подолання наслідків стихійних лих та інших надзвичайних ситуацій;
- здійснюють спільну діяльність на регіональному та міжнародному рівнях, в тому числі згідно з багатосторонніми угодами у сфері охорони

навколишнього середовища, ратифікованими Сторонами, та, у разі доцільності, спільну діяльність в рамках відповідних агентств. (Стаття 362).

Особливу увагу Сторони приділяють питанням, що мають транскордонний характер.

Поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до Додатка XXX до цієї Угоди. (Стаття 363).

Співробітництво охоплює, *inter alia*, такі цілі:

- розвиток всеосяжної стратегії у сфері навколишнього середовища, яка включатиме заплановані інституційні реформи (з визначеними термінами) для забезпечення виконання і впровадження природоохоронного законодавства; розподіл повноважень природоохоронних органів на національному, регіональному та місцевому рівнях; процедури прийняття рішень та їх виконання; процедури сприяння інтеграції природоохоронної політики в інші сфери політики держави; визначення необхідних людських і фінансових ресурсів та механізм їх перегляду;

- розвиток галузевих стратегій в галузях покращення якості повітря; якості води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; управління відходами та ресурсами; захист природи; промислове забруднення та промислові аварії; хімічні речовини, зокрема чітко визначені терміни і основні етапи імплементації, адміністративну відповідальність, а також фінансові стратегії залучення інвестицій в інфраструктуру й технології;

- розвиток та імплементація політики з питань зміни клімату, зокрема, як визначено у Додатку XXXI до цієї Угоди. Стаття 366 Постійний діалог відбуватиметься з питань, охоплених Главою 6 Розділу V («Економічне та галузеве співробітництво») цієї Угоди (Стаття 365) [64].

Розділ V УА передбачає адаптацію українського екологічного законодавства до європейських стандартів. Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати низку європейських директив і регламентів у таких сферах, як:

- Охорона природи, створення та розширення природоохоронних територій відповідно до європейської мережі Natura 2000.
- Управління водними ресурсами, виконання Водної рамкової директиви, спрямованої на захист і відновлення водних екосистем.
- Боротьба із забрудненням атмосферного повітря, гармонізація стандартів викидів із нормами ЄС.
- Поводження з відходами, запровадження сучасних систем переробки відходів та їх утилізації.
- Кліматична політика, виконання зобов'язань відповідно до Паризької угоди [64].

Імплементация цих зобов'язань вимагає від України глибокої трансформації екологічного законодавства, що сприяє гармонізації з європейськими стандартами та підвищенню ефективності природоохоронної діяльності.

Одним із ключових аспектів співробітництва є фінансова допомога, яку Україна отримує від ЄС для реалізації екологічних проектів. Наприклад, у рамках програми EU4Environment здійснюється підтримка переходу до циркулярної економіки, скорочення викидів і розвитку «зелених» технологій. Започаткована 2019 року, програма EU4Environment, яка фінансується Європейським союзом, допомагає шести країнам Східного партнерства (ВП): Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Республіці Молдова та Україні зберегти свій природний капітал і підвищити екологічний добробут людей. Програма підтримує заходи, пов'язані з довкіллям, демонстрацію та відкриття можливостей для «зеленого» зростання, а також налагодження механізмів, які дозволяють краще керувати екологічними ризиками та впливом на довкілля [23].

Програма LIFE – це фінансовий інструмент Європейського Союзу для реалізації заходів із захисту довкілля та боротьби зі змінами клімату, який діє з 1992 року. Україна приєдналася до Програми в червні 2022 року. Програма LIFE також надає кошти для захисту довкілля та боротьби зі зміною клімату. Окрім того, ЄС допомагає у вдосконаленні моніторингових систем, проведенні екологічних оцінок та розробці стратегій сталого розвитку [39].

Україна активно бере участь у глобальних ініціативах ЄС щодо клімату. Відповідно до Паризької угоди, Україна зобов'язалася скоротити викиди парникових газів. Для цього у 2021 році було затверджено другий Національно визначений внесок (далі – НВВ), у якому поставлено амбітну мету: до 2030 року зменшити викиди на 65% порівняно з рівнем 1990 року.

ЄС надає допомогу в реалізації заходів для декарбонізації економіки. Зокрема, це розвиток відновлюваної енергетики, енергоефективних технологій і впровадження системи торгівлі квотами на викиди.

Повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією, створила безпрецедентні виклики для екологічного управління в Україні. Зруйновані промислові об'єкти, забруднення ґрунтів, води та повітря, знищення природних територій — ці наслідки потребують негайного реагування.

ЄС активно долучився до оцінки екологічної шкоди та надання допомоги у відновленні. Наприклад, ініціатива Проєкту Розширення можливостей громад в Україні (далі – EU4Recovery) спрямована на післявоєнну відбудову України з акцентом на екологічну стійкість. Одним із ключових завдань є відновлення екосистем, очищення забруднених територій та реабілітація постраждалих природоохоронних зон [72].

Попри значні досягнення, співпраця України з ЄС в екологічній сфері стикається з низкою проблем. До них належать: недостатня інституційна спроможність (багато українських установ не готові до повної імплементації європейських директив); фінансова обмеженість (екологічні проєкти вимагають

значних інвестицій, які не завжди доступні); брак екологічної свідомості (низький рівень обізнаності громадян і бізнесу про важливість сталого розвитку).

Удосконалення співпраці з ЄС має стратегічне значення для України. Інтеграція до Європейського зеленого курсу відкриває нові можливості для фінансування екологічних ініціатив і технологій. Спільна робота над подоланням наслідків війни стане основою для екологічно сталого відновлення.

Крім того, поглиблення партнерства дозволить Україні зробити внесок у вирішення глобальних екологічних проблем і стати частиною європейської спільноти з високими екологічними стандартами.

Співробітництво України з ЄС в екологічній сфері є важливим елементом інтеграції країни в європейський простір. Попри виклики, значні досягнення у гармонізації законодавства, фінансовій підтримці та боротьбі зі зміною клімату свідчать про успішність партнерства. Перспективи розвитку співпраці залишаються багатообіцяючими, особливо в контексті відновлення України після війни. Це співробітництво може стати важливим кроком до екологічно стійкого майбутнього для України та Європи загалом.

Наближення до екологічних стандартів Європейського Союзу є одним із найбільш складних завдань для країн, які прагнуть до інтеграції або тісного співробітництва з цим об'єднанням. Різниця в екологічних вимогах і нормативних актах між країнами ЄС і партнерами з-поза меж Союзу часто є значною. Це вимагає комплексного підходу, значних фінансових ресурсів та стратегічного планування для приведення природоохоронних систем у відповідність до європейських стандартів.

Запровадження положень «*acquis communautaire*» – сукупності законодавчих актів ЄС, що регулюють різні аспекти екологічної політики, – потребує масштабної модернізації інфраструктури та природоохоронних систем. Зокрема, йдеться про управління відходами, очищення стічних вод, контроль за викидами в атмосферу, захист водних ресурсів і збереження біорізноманіття.

Для виконання цих завдань необхідні суттєві інвестиції. Європейська Комісія наголошує на важливості розробки реалістичних національних довгострокових стратегій, які дозволять поступово впроваджувати «acquis».

Особлива увага приділяється мобілізації фінансових ресурсів, як внутрішніх, так і зовнішніх, з акцентом на залучення приватного капіталу.

За оцінками Європейської Комісії, країни-кандидати на членство в ЄС повинні витратити щорічно 2–3% свого ВВП протягом кількох років, щоб досягти повної відповідності екологічним нормам ЄС. Для окремих країн ці витрати можуть бути навіть вищими. Наприклад, для Чеської Республіки цей показник становить близько 2%, тоді як для Болгарії – до 11%.

Фінансування таких масштабних проєктів вимагає різноманітних джерел, включаючи:

- Позики міжнародних фінансових організацій, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР) або Світовий банк.
- Двосторонні гранти та кредити від країн-членів ЄС.
- Комерційні позики та залучення прямих іноземних інвестицій.
- Національні надходження, отримані через екологічні податки, платежі за споживання природних ресурсів та інші збори.

Цей багатоканальний підхід дозволяє забезпечити фінансову стійкість при впровадженні екологічних стандартів.

Для координації екологічних реформ у країнах-кандидатах у 1999 році була створена Програма екологічних пріоритетів для вступу (далі – РЕРА). Її основною метою є підтримка розробки планів впровадження найзатратніших екологічних директив та визначення пріоритетних проєктів для інвестування на найближчі роки.

На першому етапі діяльності РЕРА зосереджується на плануванні інвестицій, включаючи оцінку необхідних ресурсів і вибір стратегічно важливих проєктів. Надалі увага переміщується на формування довгострокових

пріоритетів та впровадження комплексних екологічних рішень. Це дозволяє оптимізувати витрати, підвищити ефективність реалізації програм та забезпечити сталий екологічний розвиток [44].

ЄС активно стимулює залучення приватних інвесторів у фінансування екологічних проєктів. Інвестиції приватного сектору сприяють пришвидшенню модернізації інфраструктури та запровадженню інноваційних технологій. Водночас партнерство між державою та бізнесом забезпечує довготривалу стійкість ініціатив, розвиває ринок «зелених» технологій і стимулює економічний розвиток.

Попри значні зусилля, адаптація до екологічних стандартів ЄС залишається складним завданням для багатьох країн. Основні виклики включають:

- Недостатню інституційну спроможність, яка гальмує впровадження необхідних реформ.
- Фінансові обмеження, адже не всі країни можуть мобілізувати достатньо коштів для виконання масштабних проєктів.
- Брак екологічної обізнаності серед населення, що уповільнює підтримку екологічних ініціатив.

Водночас співпраця з ЄС відкриває нові можливості для державпартнерів, зокрема в отриманні технічної допомоги, розробці ефективних екологічних стратегій та інтеграції до Європейського зеленого курсу.

Адаптація до екологічних норм ЄС є важливим етапом на шляху до сталого розвитку для країн, що співпрацюють зі Співтовариством. Завдяки довгостроковому плануванню, фінансовій підтримці міжнародних партнерів та залученню приватного сектору можна досягти суттєвих результатів у модернізації природоохоронної інфраструктури. Програма PEPA, у свою чергу, відіграє ключову роль у пріоритезації завдань та ефективному використанні ресурсів. Така співпраця не лише сприяє вирішенню екологічних проблем, але й стимулює економічний розвиток та інтеграцію з європейською спільнотою.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

3.1 Удосконалення організаційно-правового забезпечення екологічної політики України в умовах гібридних загроз

Сучасна Україна стикається з безпрецедентними викликами, серед яких гібридні загрози посідають особливе місце. Військові дії, екологічний тероризм, дезінформація та економічний тиск створюють складні умови для реалізації ефективної екологічної політики. У цьому контексті удосконалення організаційно-правового забезпечення екологічної політики є ключовим завданням державного управління, спрямованим на збереження довкілля, забезпечення стійкості природо-ресурсного комплексу та зміцнення національної безпеки.

Гібридні загрози значно ускладнюють вирішення екологічних питань. Повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією, спричинила масштабні екологічні руйнування, такі як:

- Забруднення ґрунтів і водних ресурсів, оскільки використання боєприпасів, хімічних речовин і пального призводить до довготривалого забруднення.
- Знищення екосистем. Руйнація лісів, природоохоронних територій та об'єктів біорізноманіття матиме тривалий вплив.
- Кліматичні наслідки спричинені масштабними пожежами, викликаними бойовими діями, що збільшують викиди парникових газів.

Як зазначає М. Білоконь, сьогодні Україна відчуває весь комплекс загроз та ризиків, обумовлених зовнішньою агресією. Це й загроза прямого воєнного вторгнення на територію України, також й повномасштабна інформаційна

агресія, й підривна діяльність російських спецслужб на окупованих територіях, як приклад Запорізька АЕС та Каховська ГЕС. Приводами для реалізації загроз може стати будь-що, – неефективність наданих Україні зовнішніх гарантій безпеки, обумовлена кризою міжнародної безпекової системи, що, у свою чергу, підвищує рівень небезпеки цих загроз, перш за все, в системі забезпечення екологічної безпеки. Реальні загрози функціонуванню критичної інфраструктури, насамперед, є наслідком актуалізації загроз національній безпеці. Реальність посиленої небезпеки, яка виходить із тимчасово окупованих територій, не залишає сумнівів щодо потреби здійснення негайних заходів із протидії ним. Однією із загроз критичній інфраструктурі, є вчинення злочинів на її об'єктах. Підвищену небезпеку мають ті злочини, шкідливі наслідки яких вражають не лише масштабами, численними людським жертвами та матеріальними збитками, а й створюють загрози для великих територій, регіонів, завдають шкоду інтересам декількох суміжних держав. Тому автор вважає цілком правомірно вести сьогодні мову про протидію підготовці та вчиненню злочинів на об'єктах підвищеної небезпеки. Протидія таким злочинам, їх розкриття й притягнення винуватців до кримінальної відповідальності і є одним із проявів адекватного реагування з боку держави та її правоохоронних органів на загрози безпеці об'єктів критичної інфраструктури, життєво важливим інтересам не лише України, а й багатьох інших країн та їх населенню [6].

З метою належного відновлення та врегулювання проблематики екологічної безпеки державою має бути вироблено конкретний набір інструментів з гарантування державної екологічної політики, зокрема:

- суворо фіксація злочинів проти довкілля та оцінка збитків;
- застосування підходів міжнародного законодавства із забезпечення екологічної безпеки;
- формування національного плану, системи дій із відновлення стану навколишнього природного середовища із зазначенням чітких способів та конкретних термінів;

- мінімізація ризиків для екологічної безпеки;
- збалансоване використання природних ресурсів;
- відновлення та забезпечення розвитку природоохоронних територій

тощо. Наведений перелік є лише маленькою частиною Плану, який має бути втілений у післявоєнне життя України. Екологія та «здорове навколишнє середовище» є пріоритетним напрямком розвитку сучасної демократичної держави, а відтак, Україною мають бути пророблені необхідні кроки із реалізації запланованого в реальне життя [5].

Ці виклики створюють додаткові перешкоди для виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема імплементації європейських екологічних директив.

Державна політика у сфері екології, як і в будь-якій іншій сфері, має базуватися на стабільній та цілісній системі законодавства, нормативноправових актів і стандартів. Однак у сучасних умовах перехідного періоду, який супроводжується швидкими змінами екологічної ситуації, така система повинна бути гнучкою та здатною адаптуватися до нових викликів. Це еластичне реагування дозволяє швидко пристосовуватися до змін складного навколишнього середовища, що є ефективним інструментом для подолання екологічної кризи та забезпечення природоохоронної функції держави.

Гнучкість екологічної політики означає, що її законодавчі та нормативні основи мають постійно адаптуватися до змін у природних, соціальних і економічних умовах. Важливим є вміння державних інституцій оперативно враховувати нові екологічні виклики, такі як зміна клімату, виснаження природних ресурсів, забруднення довкілля та антропогенні загрози.

Одним із головних завдань є створення системи екологічного права, яка забезпечувала б формальну визначеність, обов'язковість і чіткість основних напрямів екологічної політики. Така система повинна бути орієнтована не лише на усунення наслідків, але й на попередження екологічних загроз.

Правовий механізм екологічної політики має виконувати кілька функцій:

- забезпечувати врегулювання відносин у сфері природокористування;

- стимулювати відповідальне використання природних ресурсів;
- застосовувати превентивні заходи для запобігання екологічним порушенням;
- впроваджувати примусові заходи для юридичних і фізичних осіб у разі недотримання екологічних вимог;
- передбачати юридичну відповідальність за порушення екологічного законодавства.

Ефективність державної екологічної політики залежить від чіткого визначення основних напрямів, які реалізуються через систему екологічного права. Основними серед них є:

1. Розробка та затвердження екологічних нормативів природокористування. Ці нормативи повинні охоплювати різні сфери — від використання надр і ґрунтів до збереження водних ресурсів, повітря та рослинного світу. Вони мають встановлювати чіткі межі та стандарти для забезпечення сталого природокористування.

2. Визначення еколого-економічних показників державного контролю. Це включає моніторинг стану довкілля, аналіз екологічних ризиків і контроль за діяльністю суб'єктів господарювання. Такі показники дозволяють оцінювати вплив різних галузей на природу та формувати економічні інструменти стимулювання екологічно відповідального бізнесу.

Вивчення, аналіз і узагальнення практики застосування екологічного законодавства є необхідними для його вдосконалення. Регулярний моніторинг ефективності правових механізмів допомагає визначити слабкі сторони існуючої системи та вносити корективи для покращення її дії.

Зокрема, слід звернути увагу на розвиток еко-інновацій, впровадження цифрових інструментів моніторингу стану довкілля та створення єдиної бази даних про природні ресурси. Це дозволить підвищити прозорість і оперативність управління екологічною сферою.

Сучасна екологічна політика не може бути ефективною без залучення громадянського суспільства та приватного сектора. Громадські організації відіграють важливу роль у моніторингу екологічної ситуації, популяризації екологічної свідомості та контролі за дотриманням екологічних норм. Бізнес, у свою чергу, має переходити на екологічно відповідальні моделі ведення господарства, що включають зниження викидів, ефективне використання ресурсів і мінімізацію відходів.

Ефективна екологічна політика України має базуватися на стабільній, але еластичній системі законодавства, яка здатна оперативно адаптуватися до викликів сучасності. Це можливо за умови чіткого визначення екологічних нормативів, впровадження превентивних і стимулюючих заходів, а також розвитку моніторингових механізмів. Залучення громадян і бізнесу до реалізації екологічної політики створить передумови для сталого розвитку країни та забезпечення екологічної безпеки для майбутніх поколінь.

Основу організаційно-правового забезпечення екологічної політики України становлять:

- Конституція України, яка гарантує право громадян на безпечне довкілля (ст. 50).
- Закони України, серед яких ключову роль відіграють «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про оцінку впливу на довкілля» та «Про стратегічну екологічну оцінку».
- Міжнародні угоди, включно з Паризькою угодою та Орхуською конвенцією.
- Державні інститути, такі як Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Державна екологічна інспекція, а також місцеві органи влади.

Попри розвинену нормативно-правову базу, ефективність її застосування залишається низькою через недостатню координацію між органами влади, брак

фінансування екологічних ініціатив та низький рівень екологічної свідомості населення.

«Неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, зокрема неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також незадовільний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища» названі в Стратегії серед першопричин екологічних проблем України [54].

Н. Тішкова визначає державне управління охороною навколишнього середовища як цілеспрямований, організуючий та регулюючий вплив держави через спеціально утворені органи, що складають певну систему, на суспільні відносини в сфері охорони навколишнього середовища шляхом реалізації комплексного механізму державного управління (сукупність економічних, соціальних, організаційних, політичних, правових та інших заходів) з метою реалізації завдань держави в галузі охорони навколишнього середовища [63].

Екологічні проблеми сучасності найбільш рельєфно знаходять своє вирішення в діяльності держави, основних напрямках і видах діяльності її органів. Так, у багатьох країнах існують спеціалізовані міністерства і відомства щодо контролю і регулюванню діяльності в галузі охорони довкілля, функціонує ціла система кодифікованих та інших законодавчих актів, що передбачають жорсткі заходи юридичної відповідальності за порушення їх вимог. Поряд з вищими і місцевими органами державної влади контроль за точним і суворим дотриманням природоохоронного законодавства здійснюють і органи спеціалізованого екологічного нагляду [4].

Удосконалення організаційно-правового забезпечення екологічної політики потребує системного підходу, що включає перш за все посилення інституційної спроможності шляхом розширення повноважень Міністерства захисту довкілля для оперативного реагування на екологічні загрози; створення спеціалізованого органу для оцінки та ліквідації наслідків екологічних

катастроф, пов'язаних із військовими діями; запровадження електронних платформ для моніторингу стану довкілля.

Важливим кроком удосконалення екологічної політики є її адаптація до гібридних загроз, яка потребує розробки нових законодавчих актів, спрямованих на захист довкілля від військових і терористичних загроз; інтеграцію екологічної безпеки в систему національної безпеки; провадження стандартів екологічної стійкості у повоєнному відновленні країни.

Ефективна реалізація екологічної політики передбачає залучення міжнародної підтримки, активізацію співпраці з ЄС у межах Європейського зеленого курсу. Потрібно також забезпечити отримання технічної допомоги від міжнародних організацій для ліквідації наслідків екологічних катастроф, розширення фінансової підтримки з боку Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР) та інших донорів.

Окремим напрямом удосконалення екологічної політики є стимулювання і розвиток громадської участі, розширення прав громадян і громадських організацій у контролі за виконанням екологічного законодавства, проведення освітніх кампаній для підвищення екологічної свідомості, сприяння створенню громадських платформ для обговорення екологічних питань.

Зміни в організаційно-правовому забезпеченні екологічної політики повинні враховувати сучасні виклики та інтегрувати найкращі міжнародні практики. Зокрема, післявоєнне відновлення України має бути спрямоване на створення екологічно стійкої інфраструктури, збереження природних ресурсів і зменшення вуглецевого сліду.

Співпраця з міжнародними партнерами та реалізація європейських стандартів дозволить Україні адаптуватися до нових реалій, посилити екологічну безпеку та забезпечити стає майбутнє.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що Україна визначила стратегічний курс на досягнення цілей сталого розвитку. Цей орієнтир уже закріплено в національній нормативно-правовій базі, яка враховує необхідність

гармонійного поєднання трьох ключових складових сталого розвитку: економічної, екологічної та соціальної. Формування та реалізація національної екологічної політики здійснюється з акцентом на інтеграцію цих складових, забезпечуючи збалансований підхід до розвитку країни.

Удосконалення організаційно-правового забезпечення екологічної політики України є критично важливим у контексті гібридних загроз. Це завдання вимагає посилення інституційної спроможності, адаптації до нових викликів, мобілізації міжнародної підтримки та активного залучення громадян. Реалізація цих заходів сприятиме збереженню довкілля, зміцненню національної безпеки та сталому розвитку України в майбутньому.

Проте побудова ефективної моделі інституційного та функціонального забезпечення екологічної політики стикається з низкою об'єктивних і суб'єктивних труднощів. Зокрема, недостатня координація між органами державної влади, обмеженість фінансових ресурсів, а також брак екологічної свідомості серед громадян ускладнюють реалізацію поставлених завдань. Ці проблеми потребують активізації спільних зусиль держави, громадянського суспільства та бізнесу для створення дієвого механізму управління у сфері охорони природи.

3.2. Особливості формування екологічної політики України в умовах європейської інтеграції

Європейський Союз визначає високі стандарти охорони довкілля, які є невід'ємною частиною його політики.

Одним із основних принципів екологічних стандартів ЄС є інтеграція довкілля в усі сфери політики. Це означає, що екологічні вимоги не обмежуються лише охороною природних ресурсів, а враховуються під час розробки

економічної, соціальної та аграрної політики. Такий підхід сприяє формуванню сталого суспільства, де економіка і природа існують у гармонії. Відповідно до цього принципу, ЄС активно розвиває і застосовує механізми стратегічних екологічних оцінок, що дозволяють передбачити і зменшити негативний вплив нових проектів на довкілля.

Одним із центральних елементів екологічної політики ЄС є зниження викидів парникових газів і боротьба з глобальним потеплінням. ЄС поставив перед собою амбітну мету до 2030 року скоротити викиди на 55% порівняно з рівнем 1990 року. Для цього були розроблені механізми, такі як система торгівлі викидами (далі – ETS), що дозволяє регулювати кількість викидів і стимулювати підприємства до впровадження технологій, які зменшують забруднення. Крім того, ЄС активно підтримує розвиток відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергетика, а також впроваджує заходи для підвищення енергоефективності будівель та промисловості.

Іншим важливим напрямом є збереження біорізноманіття. Європейський Союз прийняв низку директив, які спрямовані на охорону природних територій, включаючи Європейську мережу «Натура 2000», що об'єднує природні зони, важливі для збереження видів та екосистем. Згідно з цією програмою, країни-члени ЄС зобов'язані вжити заходів для захисту біорізноманіття і створення екологічно сталих територій. Важливою складовою цих стандартів є також законодавство щодо управління відходами, що включає заходи для зменшення кількості відходів, покращення їх утилізації та забезпечення більш ефективного використання ресурсів через принцип циркулярної економіки.

Один з інструментів, за допомогою якого ЄС реалізує свої екологічні стандарти, – це екологічне маркування. Європейський Союз розробив серію екологічних стандартів для товарів і послуг, що дозволяють споживачам обирати більш екологічно чисті та сталі продукти. Це включає маркування енергоефективності побутових приладів, еко-марки для продуктів харчування, а також сертифікацію для сталих та екологічних будівель.

Також важливо відзначити, що екологічні стандарти ЄС є важливим фактором у міжнародній політиці. ЄС активно бере участь у глобальних ініціативах зі зміни клімату, таких як Паризька угода, і підтримує розробку глобальних стандартів охорони довкілля. Взаємодія з іншими країнами щодо екологічних питань дозволяє ЄС сприяти глобальним зусиллям із збереження клімату та природи.

Таким чином, екологічні стандарти ЄС є важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку та охорони довкілля в умовах глобальних викликів. Їхнє впровадження не тільки сприяє збереженню природних ресурсів, але й відкриває нові можливості для розвитку «зелених» технологій, економіки та інновацій. З часом ці стандарти можуть стати основою для побудови більш стійкої, ефективної і соціально відповідальної економіки, що працює на благо як людини, так і природи.

Екологічна складова є ключовою в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, і реформа екологічної політики – це не лише зобов’язання України, але й стратегічний крок на шляху до майбутнього членства в ЄС. Впровадження європейських екологічних стандартів сприятиме вирішенню екологічних проблем, зміцненню економіки та забезпеченню стійкого розвитку.

Україна стикається з численними екологічними викликами: забруднення повітря та водних ресурсів, неефективне управління відходами, деградація земель і лісів. недостатня інфраструктура для моніторингу та контролю стану довкілля.

Сучасна екологічна політика України потребує значних змін. Законодавство, хоча і містить важливі положення, залишається недостатньо ефективним. Брак фінансування, недостатня інституційна спроможність і низький рівень екологічної свідомості уповільнюють процес реформ.

ЄС вимагає від країн-кандидатів на членство впровадження суворих екологічних стандартів, закріплених у *acquis communautaire*. Вони охоплюють:

- Охорону природи (включаючи імплементацію мережі Natura 2000).

- Управління водними ресурсами згідно з Водною рамковою директивою.
- Боротьбу із забрудненням повітря та скорочення викидів.
- Ефективне поводження з відходами та перехід до циркулярної економіки.
- Реалізацію заходів для боротьби зі зміною клімату відповідно до Паризької угоди.

Для України виконання цих вимог є необхідною умовою для інтеграції в ЄС.

Досягаючи відповідності критеріям членства в ЄС Україна повинна привести своє законодавство у відповідність до європейських стандартів. Це включає адаптацію директив і регламентів ЄС у сфері охорони природи, моніторингу якості повітря, поводження з відходами та збереження ресурсів. Ефективне впровадження екологічної політики потребує посилення ролі профільного міністерства, створення спеціалізованих установ і модернізації системи моніторингу довкілля.

Реформа вимагає значних фінансових ресурсів. ЄС пропонує фінансову підтримку через програми, такі як EU4Environment і LIFE, але Україна також має залучати приватний капітал і розвивати механізми «зеленого» фінансування.

Підвищення рівня екологічної свідомості та залучення громадян до прийняття рішень є важливими для успішної реалізації реформ. Важливу роль відіграють громадські організації, які контролюють дотримання екологічного законодавства та сприяють просуванню «зелених» ініціатив.

Реформування екологічної політики є ключовим етапом на шляху до членства України в ЄС. Це не лише виклик, але й можливість для країни перейти до сталого розвитку, поліпшити якість життя громадян і забезпечити гармонійне співіснування людини та природи. Виконання європейських екологічних вимог

сприятиме інтеграції України до європейської спільноти, водночас вирішуючи нагальні внутрішні проблеми довкілля.

Розділ переговорів «Довкілля та зміна клімату» охоплює нормативноправову базу ЄС, спрямовану на забезпечення сталого розвитку, захист і поліпшення стану навколишнього середовища, підвищення якості води та повітря, створення ефективної системи управління відходами, контроль промислового забруднення, а також поводження з хімічними речовинами та генетично модифікованими організмами. До його завдань також входять збереження лісів, дикої природи, раціональне використання біологічних ресурсів, запобігання зміні клімату, захист озонового шару та зменшення шумового забруднення.

Відповідно до статей 363 та 365 Угоди про асоціацію, поступове наближення до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища та імплементація політики з питань зміни клімату здійснюються відповідно до Додатків XXX та XXXI до Угоди про асоціацію. Водночас зобов'язання України за Угодою про асоціацію охоплюють не усі положення Директив ЄС. Даний розділ включає наступні сфери:

- 03.30.60 Ліси та лісове господарство.
- 15.10.10 Загальні положення та програми.
- 15.10.20 Забруднення та шкода.
- 15.10.30 Космос, довкілля та природні ресурси.
- 15.10.40 Міжнародне співробітництво.

Оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка: забезпечено повну імплементацію Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 р. про оцінку впливу на стан навколишнього природного середовища окремих проектів та програм та Директиви 2011/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 запобігання небезпечному впливу хімічної продукції на довкілля та здоров'я людини [24].

Жоден із нормативно-правових актів ЄС у сфері управління лісами та охорони довкілля наразі не включений до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Проте в Україні триває активна реформа системи лісового управління. Основна мета цих змін – забезпечення ефективного захисту лісів від пожеж, незаконних вирубок, шкідників, хвороб та інших антропогенних загроз. Значний крок у цьому напрямку – розробка та розгляд у Верховній Раді законопроєкту про ринок деревини, який стане основою для подальшої адаптації європейських норм у цій сфері.

Також активно працюють над законодавчим врегулюванням Смарагдової мережі. Це включає визначення територій природних оселищ і видів флори та фауни, що підлягають особливій охороні. У межах цієї роботи затверджено порядок створення заповідних територій для збереження біорізноманіття, включно з видами Червоної книги України. Для покращення управління цими територіями розробляється інформаційно-комунікаційна система, яка надасть достовірну інформацію про заповідні зони.

Паралельно вдосконалюються механізми регулювання торгівлі видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (далі – CITES). Це спрямовано на запобігання незаконному обігу та забезпечення збереження рідкісних видів.

У сфері шумового забруднення Україна тільки починає впроваджувати нормативно-правові механізми. Відсутність чітко визначених відповідальних інституцій та регулювання цієї сфери потребує значних зусиль для створення правової та організаційної бази.

Щодо боротьби зі зміною клімату, Україна вже зробила важливі кроки. Зокрема, урядом схвалено оновлений національно визначений внесок (далі – НВВ) до Паризької угоди до 2030 року та прийнято стратегію адаптації до зміни клімату. Наразі розробляються плани заходів для досягнення цілей НВВ, а також секторальні та регіональні оцінки вразливості. Ці заходи дозволяють адаптувати регіони до екстремальних погодних явищ і змін клімату.

У процесі гармонізації з європейськими стандартами триває розробка комплексного рамкового закону про клімат, який врахує вимоги ЄС до кліматичного врядування та звітності. Цей документ стане базою для вдосконалення кліматичної політики України, забезпечуючи її відповідність міжнародним нормам.

Реалізація таких ініціатив сприятиме розвитку національної системи звітності щодо впроваджених заходів та політик, дозволяючи якісно оцінювати ефективність державної діяльності у всіх секторах, що впливають на кліматичні показники. Крім того, вже запроваджено систему моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів на рівні підприємств, яка забезпечує отримання достовірних та верифікованих даних. Паралельно ведеться розробка законодавства для створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Імплементация положень європейського права у сфері охорони довкілля та зміни клімату потребує масштабних змін. Це включає розробку та ухвалення великої кількості нових законодавчих актів, перегляд чинного законодавства, створення нових інституційних механізмів і реформування існуючих. Також необхідно запровадити сучасні інструменти управління, розширити спектр правовідносин, створити технічну базу та впровадити цифрові рішення для забезпечення ефективної реалізації кліматичної політики.

Імплементация актів права ЄС в Україні стикається з низкою системних проблем, які ускладнюють цей процес:

- Відсутність офіційних перекладів актів права ЄС українською мовою. Переклади потребують термінологічної перевірки та узгодження, щоб забезпечити точність і відповідність технічним вимогам.
- Брак кваліфікованих кадрів у виконавчих органах влади. Є необхідність підвищення професійної кваліфікації співробітників, які

займаються адаптацією законодавства до норм ЄС, а також створення нових профільних органів для виконання специфічних завдань.

- Потреба у зовнішній технічній підтримці. Необхідно залучити міжнародних експертів для врегулювання нового спектру правовідносин і застосування актів права ЄС, використовуючи досвід країн-членів ЄС.

- Важливість постійних консультацій з ЄС. Регулярний діалог із європейськими інституціями щодо ключових питань у сфері довкілля та зміни клімату є критичним для успішної імплементації.

- Брак фінансування. Державний бюджет обмежений, для належної реалізації актів ЄС потрібні додаткові інвестиції та міжнародна технічна допомога.

- Необхідність оцінки витрат. Потрібен аналіз економічних наслідків впровадження актів права ЄС, включно з оцінкою впливу на національну економіку.

- Вимога узгодження перехідних періодів. Україна має провести переговори з ЄС щодо строків імплементації, перехідних періодів чи можливих відтермінувань для деяких положень.

Окрім загальних проблем, є складнощі, пов'язані з наслідками збройної агресії: Порушення системи моніторингу викидів парникових газів. Руйнування установок, що підлягають регулюванню, та втрата контролю над ними через тимчасову окупацію унеможливають отримання точних і верифікованих даних.

Перелічені виклики потребують комплексного підходу, що включає залучення міжнародної підтримки, посилення інституційної спроможності та створення умов для ефективного виконання європейських вимог.

Це, в свою чергу:

- ускладнює запуск національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів відповідно до Директиви 2003/87/ЄС Європейського

Парламенту і Ради від 13 жовтня 2003 р. про встановлення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів у межах Союзу та внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС, оскільки відсутність верифікованих даних створить високі операційні ризики дисфункції системи, які можуть її дискредитувати як ефективний інструмент скорочення викидів парникових газів;

– ускладнено імплементацию Директиви 2010/75/ЄС, оскільки у зв'язку із значними збитками та руйнуваннями її впровадження під час воєнного стану та повоєнного періоду матиме додаткове фінансове навантаження для бізнесу та за експертними даними обсяг капіталовкладень бізнесу становитиме в енергетичній галузі 4,130 млрд. євро до 2033 р. та в коксохімічній промисловості 2,4 млрд. доларів США для заміни біля 30 коксових батарей;

– ускладнено реалізацію заходів, спрямованих на імплементацию Директиви Європейського Парламенту і Ради 2008/56/ЄС від 17 червня 2008 р., що встановлює рамки діяльності Співтовариства у сфері політики з морського середовища (Рамкова Директива про морську стратегію), в частині затвердження плану дій для досягнення та підтримки «доброго» екологічного стану Азовського Чорного морів на період 2022–2027 років, через проведення активних бойових дій, особливо на територіях Донецької, Запорізької, Миколаївської, Одеської та Херсонської областей [24].

З метою виконання Угоди про асоціацію та наближення національного законодавства до права ЄС у сфері навколишнього природного середовища у 2023 р. прийнято Закони України:

1. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» (від 20.03.2023 р. № 2973-IX), яким передбачено створення та функціонування центральної референс-лабораторії у сфері моніторингу якості повітря відповідно до європейських стандартів.

2. «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення та цифровізації процедури оцінки впливу на довкілля» (від 13.07.2023 р. № 3227-IX), яким запроваджено консультації щодо звіту з оцінки впливу на довкілля з іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до їхніх повноважень з питань, що стосуються довкілля.

3. «Про приєднання України до Мінаматської конвенції про ртуть» (від 29.05.2023 р. № 3116-IX) для забезпечення нормативно-правового регулювання питання поводження із ртуттю, обмеження торгівлі і поступової відмови від застосування ртуті, а також припинення провадження технологічних процесів і використання певної продукції з її вмістом.

У сфері управління відходами затверджено низку нормативно-правових актів для реалізації Закону «Про управління відходами», зокрема регіональні плани, порядок моніторингу, ліцензійні умови для небезпечних відходів та правила поводження з побутовими відходами.

Для виконання Водної стратегії України до 2050 року сформовано міжвідомчу групу з водної політики, внесено зміни до методик визначення водних масивів та розроблено рекомендації з покращення якості повітря.

На розгляді у Верховній Раді перебуває законопроект про лісові репродуктивні ресурси (№ 9116), який адаптує механізми заготівлі, маркування та продажу лісового насіння до вимог ЄС.

Окремим напрямом є реалізація Меморандуму між Україною та ЄС про стратегічне партнерство у сфері критичних матеріалів. Пріоритетами на 2023 рік стали вдосконалення правової бази видобувної галузі, модернізація технологій, підтримка циркулярної економіки та декарбонізація промисловості [26].

Ці заходи закладають основу для сталого розвитку та інтеграції екологічної політики України з європейськими стандартами. Інтеграція директив і регламентів ЄС у сфері охорони довкілля сприятиме створенню цілісної системи, що забезпечить доступ до екологічної інформації, раціональне використання

природних ресурсів, відновлення та збереження екосистем і біорізноманіття, а також ефективне управління відходами та небезпечними речовинами. Це також сприятиме зменшенню промислового забруднення.

Реалізація таких заходів створить необхідні умови для гарантування права громадян на чисте й безпечне довкілля, якісне повітря та водні ресурси. У сфері боротьби зі зміною клімату впровадження ініціатив щодо зниження викидів парникових газів дозволить поступово перейти до низьковуглецевої економіки, зберігаючи динамічний економічний розвиток.

Адаптаційні заходи підвищать стійкість регіонів, які страждають від підвищення температур, підняття рівня води чи екстремальних погодних явищ. Це не лише допоможе мінімізувати наслідки кліматичних змін, але й покращить якість життя населення, забезпечуючи стабільність і розвиток навіть у несприятливих умовах.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дає змогу зробити узагальнюючі висновки та запропонувати рекомендації, які мають теоретичне і практичне значення:

1. Екологічна політика – це система цілей, принципів, заходів і рішень, спрямованих на збереження навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки та запобігання негативним впливам на довкілля в контексті сталого розвитку суспільства. Вона реалізується на міжнародному, національному, регіональному та локальному рівнях через нормативно-правові акти, стратегії, програми, економічні інструменти, а також взаємодію держави, громадянського суспільства та бізнесу.

Сутність екологічної політики полягає у формуванні збалансованих відносин між природою та суспільством, що передбачає інтеграцію екологічних пріоритетів у всі аспекти соціально-економічного розвитку.

Основні аспекти екологічної політики включають: захист довкілля, раціональне використання ресурсів, інтеграція екологічних принципів у всі сфери, забезпечення екологічної безпеки, міжнародна співпраця, участь громадськості, використання економічних інструментів, розвиток екологічної освіти та науки.

Екологічна політика є невід’ємною частиною сучасного публічного управління, спрямованою на збереження довкілля та сталий розвиток суспільства. Її сутність полягає у гармонізації природо-ресурсного потенціалу із соціальними та економічними потребами, створенні умов для безпечного життя та забезпеченні здорового майбутнього для наступних поколінь.

2. Європейський досвід реалізації екологічної політики демонструє ефективність комплексного підходу, що поєднує наднаціональну координацію на рівні ЄС із адаптацією рішень до національних особливостей держав-членів.

Наднаціональний рівень забезпечує встановлення єдиних стандартів, стратегій і механізмів моніторингу, тоді як національний рівень відповідає за їх імплементацію та врахування місцевих потреб. Такий підхід сприяє сталому розвитку, охороні довкілля та посиленню екологічної безпеки, слугуючи прикладом для інших країн.

Сучасні тренди екологічної політики ЄС орієнтовані на досягнення кліматичної нейтральності, розвиток циркулярної економіки, збереження біорізноманіття та інтеграцію екологічних принципів у всі сфери економіки й суспільного життя. Європейський зелений курс слугує стратегічним дороговказом, акцентуючи увагу на відновлювальних джерелах енергії, енергоефективності, скороченні викидів парникових газів і посиленні міжнародної співпраці. Ці підходи спрямовані на забезпечення сталого розвитку, екологічної безпеки та підвищення якості життя громадян ЄС, а також на встановлення глобального лідерства у вирішенні екологічних проблем.

3. Організаційно-правове забезпечення екологічної політики України знаходиться на етапі активного реформування з метою адаптації до стандартів ЄС. Основними досягненнями є прийняття стратегічних документів, законів і нормативно-правових актів, спрямованих на інтеграцію екологічних вимог у державне управління. Водночас система стикається з низкою викликів, таких як недостатня інституційна спроможність, брак фінансування та низький рівень екологічної свідомості. Для підвищення ефективності екологічної політики необхідно посилити координацію між органами влади, вдосконалити правове регулювання та забезпечити широке залучення громадськості та міжнародної підтримки.

4. Основними напрямками співробітництва між Україною та ЄС у сфері екології є адаптація національного законодавства до європейських стандартів, впровадження інноваційних підходів до управління природними ресурсами, зменшення впливу промисловості на довкілля та боротьба зі зміною клімату. Ключовими пріоритетами співробітництва є: інтеграція положень

Європейського зеленого курсу у стратегії розвитку України; впровадження механізмів управління відходами та циркулярної економіки; створення системи моніторингу викидів парникових газів і впровадження торгівлі квотами на викиди; збереження біорізноманіття через імплементацію директив ЄС, таких як «NATURA 2000»; розвиток відновлюваної енергетики та підвищення енергоефективності; спільна участь у міжнародних природоохоронних ініціативах. Співпраця сприяє зміцненню екологічної безпеки, забезпечує сталий розвиток і створює передумови для інтеграції України в європейське екологічне співтовариство.

5. В умовах гібридних загроз, які включають військові дії, екологічний тероризм, інформаційні атаки та економічний тиск, удосконалення організаційно-правового забезпечення екологічної політики України є критично важливим. Основні напрями вдосконалення включають:

- посилення інституційної спроможності, створення спеціалізованих органів для ліквідації екологічних наслідків військових дій, зміцнення ролі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, а також модернізація системи екологічного моніторингу.

- адаптацію законодавства до нових викликів, впровадження механізмів для запобігання екологічним загрозам унаслідок військових дій, розробку законодавства для захисту критичної екологічної інфраструктури.

- наближення до європейських стандартів, гармонізацію нормативноправової бази з нормами ЄС, впровадження інструментів циркулярної економіки, системи торгівлі квотами на викиди та стратегії декарбонізації.

- залучення міжнародної підтримки, активне використання міжнародних програм технічної допомоги для відновлення екосистем, впровадження цифрових рішень та зміцнення екологічної безпеки.

- підвищення прозорості та залучення громадськості, забезпечення доступу громадян до екологічної інформації, активізація участі у прийнятті рішень і моніторингу стану довкілля.

Реалізація цих заходів сприятиме ефективній адаптації до гібридних викликів, забезпеченню екологічної стійкості, захисту природних ресурсів та інтеграції України у європейську екологічну спільноту.

6. Особливості формування екологічної політики України в умовах європейської інтеграції у першу чергу пов'язані з орієнтацією на Європейський зелений курс, шляхом її інтеграції у стратегічні ініціативи ЄС, що спрямовані на декарбонізацію, розвиток відновлюваної енергетики та збереження біорізноманіття.

Слід зауважити, що на жаль формування політики ускладнюється браком фінансування, обмеженістю інституційної спроможності та необхідністю адаптації до складних європейських стандартів. Для вирішення цих проблем Україна активно залучає міжнародну технічну допомогу, інтегрує європейські практики у свої національні стратегії та отримує підтримку для післявоєнного екологічного відновлення. Необхідною умовою є також активізація громадськості у природоохоронній діяльності, розширенням доступу до екологічної інформації та розвитку механізмів громадського контролю.

Загалом, екологічна політика України в умовах європейської інтеграції є ключовим інструментом для забезпечення сталого розвитку, гармонізації із європейськими стандартами та зміцнення національної екологічної безпеки.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Альбертон М. Охорона навколишнього середовища в країнах-членах ЄС: зміна інституційних сценаріїв і тенденцій. *Європа в становленні*. 2012. № 363. URL: <https://shs.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-1-page-287?lang=fr> (дата звернення 29.11.2024).
2. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики: монографія. Дніпропетровськ: НГУ, 2011., с. 115.
3. Андронов В. А., Майстро С. В. Напрями трансформації державної екологічної політики в умовах європейської інтеграції України. *Державне будівництво*: електрон. наук. фак. вид. Харків. 2014. № 2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/06.pdf> (дата звернення 29.11.2024).
4. Батанов О. В. Екологічний вимір сучасного конституційного права в умовах глобалізації. «Конституційні та міжнародно-правові засади забезпечення екологічної безпеки в умовах війни: шляхи подолання сучасних викликів та потенційних загроз»: матеріали міжнародного круглого столу, м. Ужгород, 23.11.2022 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. 62 с. URL: <https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgicfindmkaj/> https://ccu.gov.ua/sites/default/files/konstytucionalizm_v_umovah_viny_2022.pdf (дата звернення 29.11.2024).
5. Бисага Ю. М. Забезпечення екологічної безпеки в умовах війни. «Конституційні та міжнародно-правові засади забезпечення екологічної безпеки в умовах війни: шляхи подолання сучасних викликів та потенційних загроз»: матеріали міжнародного круглого столу, м. Ужгород, 23.11.2022 р.

Ужгород: Ужгородський національний університет, 2022. 62 с. URL: https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ccu.gov.ua/sites/default/files/konstytucionalizm_v_umovah_vinyu_2022.pdf (дата звернення 29.11.2024).

6. Білоконь М. В. Міжнародно-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки в Україні в умовах воєнного стану. *Вісник НТУ «ХПІ».* *Актуальні проблеми розвитку українського суспільства.* 2023. №2. С. 43-48. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/files/Vestniki/development_problems_ukrainian_society_2_2023.pdf#page=43 (дата звернення 29.11.2024).

7. Білоконь М. В., Мирна Н. В. Екологічна безпека в умовах гібридних загроз та зовнішньої агресії. *Наукові перспективи.* 2024. № 1(43). С. 81-100. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8780/8827> (дата звернення 29.11.2024).

8. Білявський Г. О та ін. Основи загальної екології : підручник/ Г. О. Білявський, М. М. Падун, Р. С. Фурдуй. 2-е вид., зі змінами. Київ : Либідь, 1995. 368 с.

9. Ветвицький Д. О. Розвиток державної екологічної політики України в умовах глобалізації : автореф. дис.....канд. держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2010. 20 с.

10. Воронов А. К. Навколишнє середовище та розвиток. Львів.: Штабор, 2001. 214 с.

11. Гвоздик П. О. Джерела екологічного права України : монографія / П. О. Гвоздик ; відп. ред. Н. Р. Малишева. Київ : Алерта, 2012. С. 285– 286.

12. Гетьман А. П. Проблеми реформування екологічного законодавства: до питання про створення Екологічного кодексу України. *Вісник Академії правових наук України.* 2006. № 3 (46). Харків : Право, 2006. С. 177.

13. Гетьман А. П. Термінологія екологічного законодавства: методологічні засади та перспективи уніфікації. *Вісник Академії правових наук України.* 2003. № 2–3 (33–34). Харків : Право, 2003. С. 583.

14. Громадська Н. А., Деріга В. В. Основні напрямки політики Європейського Союзу. *Вісник СевДТУ*.
15. Діденко Т. І. Поняття екологічного законодавства: загальнотеоретичний підхід. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2012. № 2. С. 142.
16. Договір про Європейський Союз. Маастрихтський договір від 07.02.1992. Консолідована версія 01.01.2005. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/153773___595905 (дата звернення 29.11.2024).
17. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети : монографія. Київ : Наук. думка, 2006. 512 с.
18. Екологічна безпека держави : матеріали Всеукр. наук. конф. студ. і асп., 21 – 24 квіт. 2009 р., Київ / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2009. 232 с.
19. Екополітика. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0> (дата звернення 29.11.2024).
20. Європейська система торгівлі викидами та перспективи впровадження системи торгівлі викидами в Україні. Експертно-дорадчий центр «Правова аналітика». URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wpcontent/uploads/2018/04/webetsinukraine2018ualayout.pdf> (дата звернення 29.11.2024).
21. Єдиний європейський акт. Угода від 17.02.1986. URL: https://zakon.cc/law/document/read/994_028 (дата звернення 29.11.2024).
22. Заржицький О. С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти): монографія. Дніпропетровськ : НГУ, 2012. 200 с.
23. Захід «Європейський Союз для довкілля» (EU4Environment): вебсайт. URL: <https://www.eu4environment.org/uk/> (дата звернення 29.11.2024).

24. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (ACQUIS ЄС) https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit_UA.pdf (дата звернення 29.11.2024).

25. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році. URL: <https://assosiation-agreementimplementation-report-2018.pdf> (дата звернення 29.11.2024).

26. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом за 2023 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit-pro-vykonannia-ua-za-2023_UA_2.pdf (дата звернення 29.11.2024).

27. Іванюк А. Т. Екологічна політика України: поняття та стан адаптації до екологічної політики ЄС. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21762/1/%D0%95%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%90%20%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98%20%D0%9F%D0%9E%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF%20%D0%A2%D0%90%20%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D.pdf> (дата звернення 29.11.2024).

28. Івасечко О. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2013. № 25. С. 113–118.

29. Кірін Р. С. Правові інструменти реалізації стратегічних напрямів розвитку системи екологічної безпеки міста: міжнародний та європейський рівні. *Економіка та право*. 2022. № 2. С. 39-55. URL: <https://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/1081/1041> (дата звернення 29.11.2024).

30. Коленов О. М. Сутність екологічної політики в контексті державного управління. *Вісник НУЦЗ України*. Серія : Державне управління. 2016. Вип.

14/20. С. 136–141. URL: https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol4/20_2016.pdf (дата звернення 29.11.2024).

31. Колєнов О. М. Теоретичні засади механізму формування та реалізації державної екологічної політики в Україні. *Ефективність державного управління* : зб. наук. пр. ЛПІДУ НАДУ / за заг. ред. чл.-кор. НАН України

В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2014. Вип. 38.

С. 354–361.

32. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.11.2024).

33. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. № 880-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2007%D1%80#Text> (дата звернення 29.11.2024).

34. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком України : монографія. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. 220 с., С. 90.

35. Костицький В. В. Екологічне законодавство України / Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи. Київ: Нічлава, 1998. 112 с.

36. Лазор О. Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики: організаційно-правові засади: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2003. 542 с.

37. Малиш Н. А. Екологічна політика: конфліктність, стратегія, тактика. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Malysh.pdf (дата звернення 29.11.2024).

38. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: вебсайт. URL: <http://www.menr.gov.ua/adaptation/3133-natsionalna-stratehiianablyzhenniaaproxymatsiia-zakonodavstva-ukrainy-do-prava-yes-v-haluziokhorony-dovkillia> (дата звернення 29.11.2024).

39. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: вебсайт. Програма ЄС LIFE 2024: відкрито конкурс пропозицій. URL: <https://mepr.gov.ua/programa-yes-life-2024-vidkryto-konkurs-propozytsij/> (дата звернення 29.11.2024).

40. Мірошніченко Р. В. Державна екологічна політика в Україні: організаційно-функціональні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 2. С. 141–143.

41. Мірошніченко Р. В. Механізми державного управління забезпеченням екологічної безпеки. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 1. С. 164–170.

42. Мірошніченко Р. В. Механізми правового забезпечення екологічної політики України. *Державне будівництво* : ел. фахове видання. Харків : ХарPI НАДУ, 2014. № 2.

43. Мягченко О. П. Основи екології. URL: http://pidruchniki.ws/17540906/ekologiya/natsionalna_ekologichna_politika_ukrayini (дата звернення 29.11.2024).

44. Національний інститут стратегічних досліджень: веб-сайт. «Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики». Аналітична записка. URL:

<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/analiz-dosvidu-evropeyskogospivrobitnictva-schodo-formuvannya-i> (дата звернення 29.11.2024).

45. Новицька Н. Б., Новицький А. М., Приймаченко Д. В. Історичні аспекти правового забезпечення екологічної політики в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. №4. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/311339/302566> (дата звернення 29.11.2024).

46. Основи екології: підручник для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. дра екон. наук, проф. Л. Г. Мельника та канд. екон. наук, проф. М. К. Шапочки. Суми : Університетська книга, 2007. 759 с.

47. Пал Л. Аналіз державної політики / пер. з англ. І. Дзюб. Київ : Основи, 1999. С. 22
48. Паризька угода: від 12.12.2015. Дата ратифікації Україною: 14.07.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text (дата звернення 29.11.2024).
49. Повідомлення комісії до Європейського Парламенту, Європейської Ради, ради, Європейського економічного та соціального комітету та комітету регіонів. Європейська зелена угода URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN> (дата звернення 29.11.2024).
50. Про екологічну мережу : Закон України від 24.06.2004 р. № 1864-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 45. Ст. 502.
51. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.
52. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (дата звернення 29.11.2024).
53. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. Втратив чинність 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення 29.11.2024).
54. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 29.11.2024).
55. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 38–39. Ст. 248.

56. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення 29.11.2024).

57. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 р. № 880-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2007%D1%80#Text> (дата звернення 29.11.2024).

58. Романко С. М. Глобальна екологічна політика: співпраця України та Європейського Союзу. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України* : зб. наук. праць. Івано-Франківськ, 2013. Вип. XXI. С. 237–243.

59. Романюк Н. І., Корнійчук Н. М. Нормативно-правова база формування екологічної політики Європейського Союзу. *Особливості внутрішньо-політичного розвитку країн та регіонів світу*. 2012. № 20. С. 83.

60. Сивицький В. С. Екологічна політика: сучасне розуміння і правова основа. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №10. URL: http://lsej.org.ua/10_2022/207.pdf (дата звернення 29.11.2024).

61. Стратегія Державної екологічної політики України на період до 2020 р. URL: <http://www.menr.gov.ua/content/article/8328>.

62. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. Київ: Вид-во С. Павличко «Основи», 2002. 750 с., С. 62.

63. Тішкова Н. Поняття та сутність державного управління охороною навколишнього середовища. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Sv. 3. Vyd. 2. С. 139-145. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2016/2016-3-2/20.pdf>(дата звернення 29.11.2024).

64. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 29.11.2024).

65. Черкашина М. К. Юридичні гарантії права природокористування / за ред. проф. А. П. Гетьмана. Харків : Вид. «Фінн», 2010.

66. Шевчук В. Я., Саталкін Ю. М., Білявський Г. О. Екологічне управління. Київ : Либідь, 2004. С. 87.

67. Communication from the commission to the european parliament, the european council, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions. The European Green Deal. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN> (дата звернення 29.11.2024).

68. Environment and climate change. URL: https://eurlex.europa.eu/summary/chapter/environment.html?root_default=SUM_1_CODED=20&locale=en (дата звернення 29.11.2024).

69. EU at COP26 Climate Change Conference. URL: <https://www.impel.eu/uk/news/26th-un-climate-change-conference-of-the-parties-cop-26-in-glasgow> (дата звернення 29.11.2024).

70. NaturAfrica. Aid, Development cooperation, Fundamental rights. URL: https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/programming/programmes/naturafrica_en (дата звернення 29.11.2024).

71. Treaty establishing the European Economic Community. 1957. URL: <http://www.cvce.eu/obj/en-cca6ba28-0bf3-4ce6-8a76-6b0b3252696e> (дата звернення 29.11.2024).

72. United Nations Development Programme: веб-сайт. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/projects/eu4recovery-rozshyrennyamozhlyvostey-hromad-v-ukrayini-eu4recovery> (дата звернення 29.11.2024).